

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BRITSKÁ VÝCHODOINDICKÁ SPOLEČNOST

East India Trading Company

Eliška Demjanová

Plzeň

2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BRITSKÁ VÝCHODOINDICKÁ SPOLEČNOST

East India Trading Company

Eliška Demjanová

Zpracovatel: Eliška Demjanová

Studijní program: Právo a Právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Plzeň

2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Eliška DEMJANOVÁ
Osobní číslo:	R15M0018P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Britská Východoindická společnost
Zadávací katedra:	Katedra právních dějin

Zásady pro vypracování

Úvod

Historie před vznikem Britské Východoindické společnosti

Pojem Britské Východoindické společnosti samotné, její vznik a její formování

Působení Britské Východoindické společnosti

Vliv Britské Východoindické společnosti

Zánik Východoindické společnosti a vznik Britského impéria

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- WANNER, Michal – Zrození Impéria, Východoindická společnost a Britský stát (1600 ? 1773). 1. vydání. Praha: Dokořán, 2003. ISBN ? 80-86569-21-7
- BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK ml. – Právní dějiny mimoevropských zemí. 3. vydání. Plzeň: Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-282-0
- KRÁSA, Miroslav, Dagmar MARKOVÁ a Dušan ZBAVITEL. ? Indie a Indové od dávnověku k dnešku. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-216-0
- WILD, Antony. - The East India Company, Trade and Conquest from 1600, 2000
- BAIROCH, Paul ? Economics and World history, Myths and Paradoxes. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. ISBN 0-226-03463-1
- SMITH, Adam ? Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. 6. vydání. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4
- LAWSON, Philip – The East india company: A History. 1. vydání. Harlow: Longman Group, 1993. ISBN 0-582-07386-3

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce:

6. března 2019

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2020

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová,
DSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. října 2019

Anotace

Předkládaná diplomová práce nabízí pohled na Britskou Východoindickou společnost, obchodní korporaci, která se z role monopolního importéra změnila v takřka suverénní mocnost působící na indickém subkontinentu. Vedle okolností týkajících se vlivu společnosti a jejích nezbytných reforem je podstatou této práce především odkaz na svrchovanost Britské Východoindické společnosti s ohledem na její zákonodárnou, výkonnou a soudní moc, vše s přihlédnutím k legislativě dané doby.

Pro pochopení kontextu doby je v první části této práce nastíněná historie, převážně vliv evropských imperiálních mocností na vznik a následné formování Britské Východoindické společnosti.

Annotation

This thesis offers a look at the British East India Company, a business corporation that has changed from a monopoly importer to an almost sovereign power operating on the Indian subcontinent. In addition to circumstances relating to the influence of company and its necessary reforms, the focus of this work is primarily a reference to the sovereignty of the British East India Company with regard to its legislative, executive and judicial powers, all taking into account the legislation of that time.

To understand the context of the time in the first part of this work is outlined history, mainly the influence of European imperial powers on the emergence and subsequent formation of the British East India Company.

Klíčová slova

Britská Východoindická společnost, akciová společnost, monopol, právo, funkce státu, Velká Británie, Indie, diplomacie, impérium

Keywords

British East India Company, joint-stock company, monopoly, law, government functions, Great Britain, India, diplomacy, empire

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Britská Východoindická společnost“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce
a za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň, 2020

.....
Eliška Demjanová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D. za pomoc s výběrem tématu a také za jeho přínos naší fakultě a jejím studentům. Dále bych ráda poděkovala svým nejbližším za ohromnou podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

ÚVOD	1
1. HISTORIE PŘED VZNIKEM BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI	3
1.1. Koloniální mocnosti	4
1.1.1. Portugalsko	4
1.1.2. Španělsko	10
1.1.3. Nizozemsko	11
1.1.4. Francie	12
1.2. Dějiny Indie	13
1.3. Dějiny Velké Británie	16
1.4. Shrnutí kapitoly	21
2. POJEM BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI JAKO SAMOTNÉ, JEJÍ VZNIK A FORMOVÁNÍ	24
2.1. Pojetí Britské Východoindické společnosti	25
2.2. Vznik a formování Britské Východoindické společnosti	27
2.3. Restaurace Britské Východoindické společnosti a obchodu v letech 1660–1709	37
2.4. Období stabilizace sjednocené společnosti v letech 1706–1743	40
2.5. Francouzsko-britský střet a cesta k dobytí Bengálska	42
2.6. Získání divání a počátky správy Britské Východoindické společnosti v Indii	44
2.7. Shrnutí kapitoly	45
3. PŮSOBENÍ A REFORMACE BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI	48
3.1. Vyšetřování z roku 1767	49
3.2. Vztahy Velké Británie a Britské Východoindické společnosti v letech 1766–1769	50
3.3. Pokusy o civilní, vojenskou a soudní reformu	51
3.4. Vyšetřování v letech 1772–1773	52
3.5. Přijetí Northova zákonodárství	53
3.6. Shrnutí kapitoly	54
4. VLIV BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI	56
4.1. Podmanění Maisúru	56
4.2. Podrobení Karnátaku	58
4.3. Britská expanze a ovládnutí Bengálska	59
4.4. Konsolidace britské moci v Bengálsku	59

4.5. Shrnutí kapitoly	60
5. ZÁNİK BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI A VZNIK BRITSKÉHO IMPÉRIA	62
5.1. Budování britského impéria	62
5.2. Velké indické povstání v letech 1857–1859	64
5.3. Konec vlády Britské Východoindické společnosti.....	66
5.4. Shrnutí kapitoly	67
ZÁVĚR.....	69
RESUMÉ.....	72
Literatura	77
Právní prameny.....	79
Články	79
Seznam obrázků.....	79
Seznam příloh.....	79

*„Historie tím, že lidi zpravuje o minulosti,
umožňuje jim soudit přítomnost.“*

Thomas Jefferson

ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila „Britskou Východoindickou společnost“. Toto téma je velmi často užíváno v dobrodružné literatuře či filmových zpracováních, přesto je pro spoustu čtenářů zcela neznámé. Britská Východoindická společnost, byť byla založena za účelem navázání obchodních styků, se stala suverénní mocností s vlivem nad rozsáhlým územím na indickém subkontinentu. Svými činy ovlivnila vývoj hned několika dnešních států a zasloužila se o rozložení světa do podoby, jak ji známe dnes. V této práci se proto snažím sepsat vývoj Britské Východoindické společnosti, období její největší slávy a také důvody, které vedly k jejímu zániku.

Cílem mé diplomové práce je určit faktory, na kterých je závislá úspěšná správa rozsáhlých území a nastínit čtenáři, že by se mohlo jednat převážně o správnou formulaci legislativy, ale taktéž o možnosti jejího vynucení, uplatňování, dodržování a případného sankcionování. Britská Východoindická společnost prošla za dobu svého fungování spoustou reforem, týkajících se jak modelu akciové společnosti, tak i jako imperátora a správce Indie. K vypracování této práce jsem využila analýzy odborných textů a následného sjednocení získaných informací.

Svou práci jsem rozdělila do pěti částí, dále rozčleněných do podkapitol. V začátcích své práce, v kapitole první *„Historie před vznikem Britské Východoindické společnosti“*, se snažím čtenářům nastínit historii námořních velmocí, které se nejvíce zasloužily o její vznik a Společnost nějakým způsobem ovlivnily.

Druhá kapitola, nazvaná *„Pojem Britské Východoindické společnosti jako samotné, její vznik a formování“*, rozebírá legislativní úpravu akciové společnosti kdysi a nyní, zabývá se obdobím vývoje a formováním společnosti a také rozebírá konkurenční boje s ostatními obchodními společnostmi evropských mocností.

Na toto téma jsem navázala další kapitolou, která se zabývá působením Společnosti a její následnou nezbytnou reformací. Třetí kapitola řeší období, ve kterém

se Britská Východoindická společnost dostala téměř až k úpadku. Je zde popsáno řešení hospodářské krize, ale i rozpad vnitřní struktury společnosti, které měly za následek vyšetřování společnosti a uskutečnění reformních kroků.

Čtvrtá kapitola, která nese název „*Vliv Britské Východoindické společnosti*“, se zaměřuje na rozšíření sféry vlivu, líčí významné bitvy a dobovatelské snahy Britské Východoindické společnosti. Dále pak i na významná území, jejíž správy svými boji dosáhla a stala se tak hlavní mocenskou a politickou silou na indickém subkontinentu.

Poslední kapitola této práce „*Zánik Východoindické společnosti a vznik Britského impéria*“ rozebírá události, které vyplynuly z krize Britské Východoindické společnosti roku 1772. Špatná správa Společnosti měla za následek Velké Indické povstání a následné kroky britského státu, které mířily směrem k převzetí vlivu nad Britskou Východoindickou společností a jejími državami. Tyto okolnosti v konečném důsledku přinesly zánik Britské Východoindické společnosti a pohlcení správy Indie britským impériem v čele s královnou Viktorií.

1. HISTORIE PŘED VZNIKEM BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI

V první kapitole této práce si představíme a nastíníme historické a politické události, které měly více či méně vliv na samotný vývoj Britské Východoindické společnosti či Britského impéria.

Tato kapitola se zaměřuje převážně na nejdůležitější koloniální a imperiální mocnosti. Portugalsko, které celé období honby za bohatstvím a kolonizátorstvím odstartovalo, Španělsko, které bylo svého času největším evropským impériem, Nizozemsko, které obdobně jako Velká Británie podporovalo vznik společností pro regulaci a podporu obchodu s Orientem. A na Francii, která však v porovnání s dalšími velmocemi dosáhla nepatrných mořeplaveckých úspěchů, ale i přesto se stala jedním z největších konkurentů Britské Východoindické společnosti nejen na indickém subkontinentu.

Představíme si samozřejmě i dějiny Indie a práva již od starověku a zaměříme se na pojetí obchodu a vliv příchodu evropských obchodníků. V neposlední řadě si nastíníme dějiny Velké Británie, její „zlatý věk“, formování společnosti, začátky mořeplaveckých výprav a obchodu.

Britská Východoindická společnost byla založena roku 1600, počátkem sedmnáctého století, před více než čtyřmi sty lety, v době v mnoha ohledech zcela odlišné od naší společnosti. Je tedy nezbytné si nastínit obecný historický rámec, který nám pomůže představit si prostředí a mentalitu společnosti pozdního středověku. 15. a 16. století je pro spoustu států označováno jako „zlatý věk“, počátky mořeplavectví a kolonizátorství s sebou přinesly ohromný rozkvět obchodu a ekonomiky, kterému však předcházela středověká doba úpadku, chudoby a epidemií.

Jak Evropa, tak Asie prošly vlastním vývojem a prostředí na obou kontinentech se výrazně lišilo. Obyvatelstvo žilo v rozdílných poměrech, vyznávalo odlišná náboženství a dodržovalo rozdílné zvyklosti, což mělo značný vliv na jejich politický, kulturní, ekonomický a sociální vývoj.

Evropanům „patřil svět“, existovaly zde neustálé boje o moc a evropské mocnosti se předbíhaly v dobývání světa a získání co nejvíce obchodních možností. Nebály

se násilí, válečných konfliktů, intrik ani korupce. I přes hluboké křesťanské *vyznání* v žádné z těchto praktik neshledávaly nic neobvyklého.

Obyvatelé Indie byli hinduisty nebo muslimy. V dobývání byli obdobně schopní jako Evropané, avšak jejich dobytelské ambice dosahovaly pouze na okolní území. Vyznávali a řídili se základními etickými hodnotami a evropskými taktikami byli zaskočení. Obchod byl teoreticky poklidný a svobodný, dokud do něj Evropané nezasáhli.

Pojďme si však představit historický vývoj a počátky mořeplavectví před vznikem a formováním Britské Východoindické společnosti.

1.1. Koloniální mocnosti

Prvním hnacím motorem k objevování světa a cesty na Východ byl jistě obchod. Středověk měl na evropskou ekonomiku negativní dopad a vidina bohatství Orientu hnala muže na moře. Evropané však vždy měli touhu po moci v krvi a z honby za bohatstvím a obchodem se brzy stala i touha dobývat a vytvářet impéria.

Počátky moderního kolonialismu¹ jsou datovány do dob prvních portugalských mořeplaveckých výprav, které byly z důvodu nedostupné kartografie v počátcích složité. Také představy tehdejších obyvatel o dalekých zemích byly často značně zkreslené, převážně z důvodů vydávání romantických a dobrodružných románů. Právě proto většina mocností vysílala lodě s cílem objevovat nové země a navazovat nové obchodní vztahy. Nejúspěšnějšími zeměmi byly Portugalsko, Španělsko, Nizozemí, Francie a samozřejmě Velká Británie.

1.1.1. Portugalsko

V počátku mořeplaveckých ambicí v Portugalsku vládli legisté, jednalo se o panovníky, kteří z římského práva odvozovali nezbytnost absolutní vlády panovníka. Portugalsko se stalo státem s velkými panovnickými pravomocemi a vysokou královskou autoritou. Takový charakter politické moci spolu s faktem, že se Portugalsko, převážně z geografických důvodů vyhýbalo válkám, které v dané

---

¹ z původního příjmení španělského mořeplavce a kolonizátora Kryštofa Kolumba – Cristóbal *Colón*

době sužovaly převážné množství významných evropských států, značně prospívalo a ponechávalo dostatek mužů i prostředků k zahájení vlády nad mořem.²

Po skončení reconquistiky³ a válek s Kastilií král Jan I.⁴, na popud svých synů, Duarta, následníka trůnu, Pedra a Jindřicha⁵, uspořádal válečné tažení proti arabské Ceutě, na pobřeží severní Afriky. Jako záminku Portugalsko zvolilo boj proti pirátství ohrožující námořní provoz v Gibraltarském průlivu. Tažení k Ceutě bylo pro Portugalsko více než úspěšné, vážné hospodářské potíže království byly díky kořisti z výpravy do jisté míry překonány.⁶

Imperiální ambice okamžitě pohltily i šlechtu, která v nich spatřovala vidinu bohatství, slávy a získání drahocenné půdy. Také církve byla zainteresována v šíření katolické víry a stejně tak v možnosti dosažení kořisti. Měšťanům se nabízela možnost obchodu a prostý lid mohl díky mořeplavectví získat nové pracovní příležitosti.

Samotný Luis de Camoes⁷ ve svých dílech napsal, že hlavním cílem bylo šířit víru a impérium. Málodto by v době rozkvětu portugalského mořeplavectví zapochyboval o upřímnosti křesťanského zanícení, které ideologicky prostoupilo všechny ostatní motivy.⁸

Obchod ve Středomoří s Orientem Portugalsku zamezovaly arabsko-turecké blokády v Levantě. Jeho zbytky ponechali Portugalci Benátčanům a Janovanům a sami se pokusili lukrativního obchodu s Orientem dosáhnout plavbami směrem na západ a na jih.

I samotný portugalský stát začal v počátcích pro usnadnění obchodu zakládat obchodní společnost. První vznikla z iniciativy Jindřicha Mořeplavce⁹. Roku 1441 založil společnost pro obchod s Kanárskými ostrovy (které ještě nebyly obsazeny

---

² BIRMINGHAM, David. *A concise history of Portugal*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0521536863.

³ období zpětného vytlačení Maurů z Pyrenejského poloostrova, v reakci na jejich předchozí invazi do oblasti

⁴ žil 11. dubna 1357 – 14. srpna 1433

⁵ později známý jako Jindřich Mořeplavec

⁶ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6. str. 49

⁷ žil asi 1524 – 10. červen 1580, je považován za největšího portugalského básníka

⁸ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6.

⁹ žil 4. března 1394 – 13. listopadu 1460, byl členem portugalského vládnoucího rodu Avizů, mladší bratr krále Eduarda I.

Španělskem) a vyzval všechny majetné občany bez ohledu na stavovskou příslušnost, aby se stali podílníky této společnosti.

Úspěchy portugalské mořeplavby oslnily celou Evropu. Papež Mikuláš V.¹⁰ vyšel vstříc portugalské snaze o rozšíření impéria a udělil roku 1454 spojeneckému katolickému státu „*svrchovanost nad všemi dobytými zeměmi až k mysům Bojador a Não, k pobřeží Guineje a ve veškerém Orientu*“.¹¹ Potenciál mořeplavby začali spatřovat i Španělé, Francouzi, Angličané a Dánové, kteří první výpravy pořádali společně s Portugalci.

Konec 15. století začal ukazovat, že se koloniální politika stává hlavním pilířem západoevropských mezinárodních vztahů.

Ctižádost a touha po rozšíření impéria byla hlavním důvodem pro rozpoutání koloniální války se Španělskem v roce 1475. Válka však brzy obě strany vyčerpala. Spory o nadvládu v dalekých mořích nebylo možné vyřešit vojensky, proto byla 4. 9. 1479 uzavřena smlouva v Alcacovasu. Portugalský král Alfons V. se zřekl nároků na kastilský trůn a Španělům bylo přiznáno vlastnictví Kanárských ostrovů a právo dobýt Granadu, za to Španělé uznali portugalské vlastnictví afrického pobřeží. Smlouvu potvrdila roku 1481 bula papeže Sixta IV.¹² *Aeterni Regis*.¹³ Portugalský monopol na objevy i obchod jižně od Kanárských ostrovů byl potvrzen. Tento počín papeže se stal prvním zárodkem pro budoucí rozdělení světa a taktéž pro budoucí převahu nově vzniklého Španělska.¹⁴

Plavby přinášely zisk a zvyšovaly vliv malé země, proto objevitelský zápal nabýval na intenzitě. Po ovládnutí břehů Afriky chtěli Portugalci dosáhnout břehů bohaté Indie. Expanzi jistila i diplomacie: Papež Sixtus IV. vydáním své buly v roce 1481 zajistil portugalské Koruně roku privilegium potvrzující její nárok na všechny africké kolonie. V čele expedice do Indie roku 1487 stál zkušený Bartolomeu Dias¹⁵. Cestu do Indie zvolil kolem afrického pobřeží a následně se probíjel

---

¹⁰ 15. listopad 1397 – 24. březen 1455

¹¹ citace KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6 str. 57

¹² žil 21. července 1414 – 12. srpna 1484

¹³ *Aeterni Regis* (1481) – bula vydaná papežem Sixtem IV. rozděluje nově objevené světy mezi Kastílii a Portugalsko, a to země na sever od obratníku Raka- patřící Kastílii, a na jih - patřící Portugalsku

¹⁴ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6 str. 58

¹⁵ žil asi 1450 – 29. května 1500, byl portugalský mořeplavec, který jako první obeplul mys Dobré naděje

bouřemi v chladném Benguelském proudu. Cestu do Indie Dias kvůli nevůli své posádky nedokončil, zpět do Portugalska se musel vrátit kolem mysu, kterému dal název Bouřlivý. Král dal později místu optimističtější název: Mys Dobré naděje. Cesta do Indie byla otevřena.

Portugalský panovník – Jan II.¹⁶ se zalekl úspěchů Kryštofa Kolumba¹⁷, které nastaly již po jeho první plavbě.¹⁸ Pro jistotu se snažil Jan II. Kolumba přesvědčovat o tom, že země objevené na západě stejně podle smlouvy s Kastilií z Alcacovasu náležejí Portugalsku. Aby Španělsko předešlo střetu zájmů a zajistilo si Kolumbem objevenou „Indii“, požádali o vyřešení sporu papeže Alexandra VI.¹⁹ Španělsko navrhovalo vést čáru mezi sférami vlivu obou států od pólu k pólu, až do poledníku vzdáleného sto mil západně od nejzápadnějšího z Kapverdských ostrovů. To bylo pro Portugalce nepřijatelné, snažili se tedy papežský verdikt korigovat vyjednáváním se Španěly. 7. června 1494 byla v západošpanělském městě Tordesillasu podepsána smlouva, podle níž získali Portugalci objevitelská a obchodní práva na východ od poledníku vedeného 370 mil západně od Kapverdských ostrovů. Západně od čáry protínající glóbus od severu k jihu měli k Indii pronikat Španělé. V roce 1506 byla vystavena další bula,²⁰ která potvrdila obsah Tordesillaské smlouvy a prohlásila všechna dřívější vymezení za neplatná. První koloniální dělení světa svěřilo nejzápadnějšímu státu na evropské pevnině celou polovinu zeměkoule.²¹

---

¹⁶ žil 3. května 1455 – 25. října 1495

¹⁷ žil asi 31. října 1451 – 20. května 1506, janovský mořeplavec a kolonizátor byl ve službách katolických králů Španělska uskutečnil čtyři plavby přes Atlantský oceán, které v Evropě probudily zájem o nový kontinent, později nazvaný Amerika.

¹⁸ Čína, Japonsko

¹⁹ žil 1. ledna 1431 – 18. srpna 1503

²⁰ Ea Qual

²¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6 str. 60

Obrázek 1: Mapa Světa

Mapa Světa „*Nova Totius Terrarum Orbis*“ od nizozemského kartografa Claese Janszoona Visschera ukazuje tordesillaský poledník, který rozdělil nekřesťanský svět na dvě poloviny: jedna část směřuje do Portugalska, druhá do Španělska. Tato mapa byla zveřejněna v roce 1652, v roce, kdy Holanďané ovládli mys Dobré naděje.

Zdroj: <http://www.knotofstone.com/2012/12/rethinking-east-west-histories/>

Touha doplout až k břehům Indie stále přetrvávala. Cíle se dotkl v roce 1498 tehdy ještě nikterak známý mořeplavec, Vasco de Gama,²² který 20. května zakotvil před Kalikatem. Další výpravy do Indie s sebou nesly nevídané úspěchy, díky ohromnému dovozu koření si Portugalsko vydobylo prvenství v evropském obchodu. V Orientu získávali Portugalci rychle nejen obchodní, ale i vojenskou převahu. Kromě obchodu si Portugalci také zakládali na šíření jazyka, latinského písma a křesťanství.

Začátkem 16. století se Portugalci stali jedinými pány Indického oceánu, od Rudého moře až po Indonésii.

²² žil 1469 – 24. prosince 1524, byl jeden z nejvýznamnějších portugalských mořeplavců a objevitelů.

Portugalští mořeplavci se vydávali také západním směrem od Azorských ostrovů. Flotila třinácti lodí pod vedením Pedra Álvarese Cabrala²³ objevila v dubnu 1500 Brazílii.

Portugalcům však nešlo pouze o získání privilegií v evropském obchodu. Nadchli se také myšlenkou možnosti kolonizace a konverze tehdejšího ostrovního obyvatelstva na katolickou víru. Čistě obchodní vztahy tak časem přešly v ozbrojené konflikty namířené vůči islámským komunitám. Snaha o zachování kontroly nad strategickými přístupovými body na cestě ze Středozemního moře do Indického oceánu si začala vyžadovat nemalé finance z portugalské státní pokladny.

Tento stav nebyl pro Portugalce nadále udržitelný. Z důvodu postupného přílivu španělského vlivu byl královský monopol na obchod svěřen do rukou soukromníkům, což vedlo k téměř úplnému rozkladu státních úřadů na východě. Zkorumpovaná portugalská správa upřednostňovala své osobní zájmy a koncem 16. století se již Portugalci zaměřovali téměř výhradně pouze na výběr poplatků za plavbu.²⁴

Aktivita Portugalců na tomto území ochabla ještě více po jejich připojení k Iberské unii²⁵ se španělskou Korunou roku 1580. V té době již navíc Portugalci dosáhli nemalých úspěchů i v Jižní Americe a obtížně udržitelná území u pobřeží Indického oceánu tak byla odsunuta na druhé místo. I přesto, že si některá území Portugalsko udrželo až do 20. století,²⁶ otevřela se cesta i ostatním zemím, které tak mohly vyplout vstříc bohatstvím Orientu.

---

²³ žil cca 1467 – cca 1520, portugalský mořeplavec, byl označován za objevitele Brazílie

²⁴ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6

²⁵ to znamená, že dvě samostatné země jsou spojeny pod vládou jednoho panovníka – v této době se jednalo o osobu španělského Habsburka Filipa I.

²⁶ např. Goa, kterou pozbyli až v roce 1961

1.1.2. Španělsko

Období 16. a 17. století lze ve španělských dějinách považovat za zlatý věk a za období velkého mocenského vzestupu. O rozkvět Španělska se nepochybně zasloužila vláda katolických králů, Isabely I. Kastilské²⁷ a Ferdinanda II. Aragonského²⁸. Jejich příchodem k moci skončily krize 15. století.

Už během vlády Ferdinanda se Španělsko rázem stalo přední evropskou velmocí, vrcholného rozkvětu však Španělsko dosáhlo až za vlády Habsburků. Základy tohoto impéria v Evropě položila sňatková politika katolických králů.²⁹

Španělsko v 16. století bojovalo s Francií o nadvládu v Itálii, kde nakonec získalo Neapolsko a Milánsko. Španělský král se stal vládcem rozsáhlých koloniálních držav, které sahaly od Ohňové země³⁰ až na Floridu a do Kalifornie a ke kterým patřily také Filipíny.

Kolonizace a zámořský obchod s sebou nesly i značné komplikace, ohromný příliv stříbra ze španělských držav v Americe způsobil tzv. cenovou revoluci. Španělsko se zaměřilo na obchod do takové míry, že zcela zanedbalo svou vlastní zemědělskou a řemeslnou produkci. Hospodářský úpadek s sebou přinesl i populační krizi. Zejména z venkova utíkali obyvatelé do měst, do Nového světa, do armády anebo se prostě jen stávali tuláky.³¹

Roku 1700 vymřela Karlem II. španělská větev Habsburků a o španělské dědictví se rozpoutala válka mezi francouzskými Bourbony a rakouskými Habsburky. Roku 1713 byl uzavřen Utrechský mír, který španělské impérium rozdělil. Habsburkové získali pouze Neapolsko, Milánsko a bývalé španělské Nizozemí, tj. Belgie. Španělsko a jeho kolonie připadly vedlejší větvi Bourbonů. Toto rozdělení Španělska však pouze dovršilo politický úpadek a otevřelo možnosti jiné zemi stát se vrcholnou světovou mocností.³²

---

²⁷ žila 22. dubna 1451 – 26. listopadu 1504

²⁸ žil 10. března 1452 – 23. ledna 1516, byl král aragonský, sicilský, kastilský, neapolský, sardinský a navarrský

²⁹ SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-043-7. str. 587

³⁰ souostroví u jižního pobřeží Jižní Ameriky

³¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-525-3.

³² SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-043-7. str. 590

1.1.3. Nizozemsko

Do 17. století vedlo Nizozemsko se španělskými Habsburky osmdesátiletou válku za nezávislost, ze které nakonec vzešlo jako vítěz. Toto vítězství se stalo podnětem pro mořeplavecké výpravy, které zaznamenaly obrovský úspěch. V průběhu 17. století se Nizozemsko stalo jednou z nejvýznamnějších koloniálních mocností světa, což vedlo k ohromnému ekonomickému růstu.

Nejvýznamnější nizozemskou kolonií byla Nizozemská východní Indie, ovládaná přibližně v letech 1602 – 1949, jednalo se většinou o území současného státu Indonésie. Ta se stejně jako ostatní zbylé nizozemské kolonie osamostatnila po druhé světové válce.³³

Nizozemsko, stejně jako Velká Británie, získávalo nová území a obchodní možnosti prostřednictvím specializovaných obchodních společností. Mezi nejvýznamnější patřila Nizozemská Východoindická společnost,³⁴ která byla založena roku 1602 v Amsterdamu bohatými obchodníky dychtícími po účasti na obchodu s kořením v Indickém oceánu.³⁵

První zámořská výprava nizozemských lodí na Východ byla podniknuta v roce 1594, skončila neúspěchem. Ukázala však, že je možné využít cestu náležíci Portugalcům, kolem mysu Dobré naděje, do Indie a následně pak dále do Indonésie. Mezi roky 1595–1601 bylo vypraveno 16 obchodních expedic, většina z nich se vrátila s cenným nákladem. To však mělo za následek nárůst výkupních cen koření v Asii a na druhou stranu pokles cen koření v Nizozemsku. Aby se zabránilo úpadku podnikání, byla založena jednotná Nizozemská Východoindická společnost. Této společnosti byl od vlády zaručen monopol na obchod mezi mysem Dobré naděje a Magellanovým průlivem.³⁶ Společnosti bylo rovněž taktéž přiznáno právo uzavírat smlouvy se sousedními státy, vykonávat správu nových oblastí a udržovat ozbrojené síly. Založení společnosti s sebou neslo nové boje s Portugalci

---

³³ KENNEDY, James C. *A concise history of the Netherlands*. New York, NY: Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-0521699174.

³⁴ nizozemsky *Vereenigde Oost-Indische Compagnie*

³⁵ HORST, Han van der. *Dějiny Nizozemska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-487-4. str. 161

³⁶ WANNER, Michal. Říše koření, kalika a čaje: dvě století Nizozemské východoindické společnosti. *Historický obzor*, 2002, 13 (11/12), s. 242-253. ISSN 1210-6097.

o území.³⁷ Nizozemí získalo nová území, včetně vlády nad Cejlonem, která s sebou nesla nové možnosti obchodu s drahými kameny, perlami a skořicí, dále získalo část území Indie, kontrolu nad většinou ostrova Jávy. Nizozemská Východoindická společnost dokonce založila vlastní osadu na mysu Dobré naděje – Kaapstad.³⁸

Nizozemci s místními vládci uzavírali dohody, jak obchodní, tak dohody o nájmu území, které následně vedly k možnosti odkupu větších území. Nizozemsko bylo na konci 18. století obsazeno napoleonskými vojsky, čehož využila Velká Británie, která obsadila mnohá nizozemská území.

1.1.4. Francie

Francouzská Východoindická společnost³⁹ byla založena v porovnání s Nizozemskou a Britskou Východoindickou společností poměrně pozdě, až v roce 1664, jejím hlavním cílem byla snaha těmito dvěma společnostmi konkurovat.

S myšlenkou na založení společnosti a na rozvoj obchodu s Východem přišel Jeana-Baptiste Colbert,⁴⁰ ministr financí, tato myšlenka byla králem Ludvíkem XIV.⁴¹ schválena.

První imperiální ambice na založení kolonií na Madagaskaru ztroskotaly, místo toho se však společnosti podařilo založit přístavy na ostrovech Bourbon (dnešní Réunion) a Île-de-France (dnešní Mauricius). Společnosti se dále podařilo získat osady v Indii, kvůli hrozícímu bankrotu se však byla nucena připojit k Mississippiké společnosti, v roce 1723 opětovně získala zpět svou nezávislost.⁴²

---

³⁷ STANĚK, Karel. Soupeření Portugalců a Nizozemců o monopol v obchodu s kořením, 1601–1669. *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 2011, 22 (7-8), s. 146-155. ISSN 1210-6097.

³⁸ dnes známý jako Kapské město

³⁹ francouzsky *La Compagnie française des Indes orientales* nebo také *Compagnie française pour le commerce des Indes orientales*

⁴⁰ žil 29. srpna 1619 – 6. září 1683

⁴¹ žil 5. září 1638 – 1. září 1715, řečený král Slunce

⁴² FERRO, Marc a Milena LENDEROVÁ. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny států. ISBN 80-7106-888-8.

S úpadkem Mughalské říše⁴³ v Indii se Francie v zájmu ochrany svých koloniálních a obchodních ambicí začala více angažovat v indických politických záležitostech. A to tím, že začala v jižní Indii uzavírat spojení s místními vládci.

Roku 1741 začali Francouzi uplatňovat agresivní politiku jak vůči Indům, tak i vůči Britům, dokud nebyli nakonec Brity poraženi. Z tohoto důvodu byla roku 1769, dvacet let před Velkou francouzskou revolucí společnost zrušena. Některá obchodní přístavní města, jako například Puducherry či Chandannagar zůstala pod francouzskou správou až do roku 1949, kdy Indie získala nezávislost.

1.2. Dějiny Indie

Z dob nejstarších dějin Indie se nám nezachovaly téměř žádné záznamy. První zmínky se začaly objevovat až kolem roku 2300 před naším letopočtem, a to o prvních dynastiích, které však neměly dlouhého trvání. K prvním reformacím státu začalo docházet v 7. – 6. století před naším letopočtem. Jak již v nejstarších dějinách bývá zvykem, samostatná území bojovala o vedoucí pozici.⁴⁴ Následovalo období cizích vpádů, kmenových migrací, stěhování národů a cizích nadvlád.

Obdobně jako v jiných východních samovládách stál v čele státního zřízení král, který se vyvinul z kmenového náčelníka. Králova moc byla zbožněná a absolutní. Královská moc se opírala o silný státní aparát, jehož významnou složku tvořili šlechtici a kněží.⁴⁵ Podrobné údaje o královské moci nám poskytuje politologický spis „Arthaśāstra“, v překladu „Učebnice světských záležitostí“.⁴⁶

Král byl nazýván jako *rádžá* a dle spisu „Učebnice světských záležitostí“ měl nejvyšší moc vojenskou a soudní, řídil zahraniční politiku země a byl též majitelem veškeré půdy v zemi, která byla základem jeho bohatství. Kautilja ve svém spisu dále rozebírá králův poradní sbor, takzvaný *madriparišad*, skládající se z ministrů

---

⁴³ turkický státní útvar na území Indického subkontinentu v letech 1526–1858

⁴⁴ z boje vyšlo vítězně Magadhusko, které v roce 321 př. Kr. vystřídala dynastie Maurjů, která zanikla r. 185 př. Kr

⁴⁵ BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-282-0.

⁴⁶ tento spis napsal učený bráhman Kautilja na přelomu 4. a 3. století př. Kr., tj. na počátku dynastie Maurjů

a rádců, kteří museli splňovat následující kritéria.⁴⁷ Dle spisu *Arthaśāstra* museli ministři a rádci být „domácího původu, z urozených rodin, vlivní, dobře obeznámení v uměních, výmluvní, obratní, prozíraví, moudří, obdařeni dobrou pamětí, smělí, inteligentní, schopní se nadchnout, důstojní, trpěliví, čistého charakteru, výkonní, ve své oddanosti pevní, bezúhonného chování, silní, zdraví a odvážní, prosti náladovosti a takových vlastností, které vzbuzují hněv a zaujetí.“⁴⁸ Samozřejmě nejdůležitějším kritériem zůstával původ z vlivných, vybraných a bohatých rodin, zbytku byl ponechán pouze poetický charakter. Významnou roli mezi královskými rádci zastávali: králův bráhmanský obřadník, tzv. *puróhita*, vojevůdce, tzv. *sénáni* a první ministr, tzv. *mahámantrin*.⁴⁹

Snaha upevnit nadřazenost árijských vládnoucích vrstev nad neárijským obyvatelstvem vedla k rozdělení společnosti a dala vzniknout kastovnímu systému, jehož zbytky ovlivňují Indii až do dnešních dnů. Diferenciace byla tak silně zakotvena, že hranici mezi kastami bylo téměř nemožné překonat.

Za základní kasty, jinak taktéž varny, jsou považovány následující čtyři. První, nejvyšší varnou, byla varna kněží – *bráhmánů*. Druhou varnou byla varna bojovníků – *kšatrijů*, třetí varnou byla varna běžných obyvatel – tedy rolníků, řemeslníků a obchodníků – *vaišjů* a čtvrtá, nejnižší kasta, jejímž životním údělem bylo pouze sloužit vyšším kastám – *šúdrové*.⁵⁰

Ve starověké Indii bylo právo velice úzce spjato s náboženstvím a etikou. Za první z právních pramenů lze považovat védy. V těchto knihách byly často citovány příručky náboženství a etiky,⁵¹ obsahovaly však i oddíly o právu dědickém, rodinném, správě státu, soudních řízení a další. V prvním století před Kristem vznikly *dharšamatry* či *smrti*. Jednalo se o právní knihy psané rytmičtým veršem. Dalším a nejmladším vývojovým stupněm práva staré Indii, které se v době

---

⁴⁷ BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-282-0.

⁴⁸ citace BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-282-0. str. 70

⁴⁹ BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-282-0. str. 71

⁵⁰ taktéž

⁵¹ dharmy

příchodu Evropanů staly běžnými a jednotnými právními příručkami, byly *dharmanibandhy*, které obsahovaly systematická pojednání o náboženském a mravním řádu.

V období, kdy k Indii dopluli poprvé Portugalci,⁵² zde vládli sultáni z Dillí.⁵³ V Indii vládli v období od roku 1206 do roku 1526, kdy se vlády zmocnil rod Mughalů.⁵⁴ V této době existovaly v Indickém oceánu dvě hlavní obchodní zóny. Západ se specializoval převážně na obchod s pepřem, zázvorem a skořicí, které směňoval za drahé kovy a rýži. Východ obchodoval s kořením, rýží, porcelánem, zbraněmi a textilem. Obchod byl svobodný, spočívající v podstatě na výměně zboží, kupci a obchodníci patřili do různých komodit, kterým náležel poměrně vysoký stupeň samosprávy.⁵⁵

Ve většině oblastí bylo nejdůležitějším artiklem koření, z východoafrického pobřeží však byla dovážena i slonovina, zlato a otroci. Z Cejlonu byla dovážena rýže, cukr, sůl, diamanty a váleční sloni. Řemeslné výrobky na trhu pocházely především z Číny, Indie a Blízkého východu.

Svobodu obchodu, v té době a v této oblasti zcela automatickou, krásně vyjádřil vládce indonéskeho Makkassaru: „*Bůh stvořil zemi a moře, rozdělil zemi mezi lidstvo a moře jim dal společné. Je neslýchané, že by mělo být někomu zakazováno volně se plavit po moři.*“⁵⁶

Zásadní změnu v obchodování přinesli portugalští mořeplavci, kteří byli z obchodování ve Středozeří zvyklí na prosazování mocenských ambicí, a taktéž i na násilnou regulaci obchodu. Vpád Portugalců do Indického oceánu způsobil zásadní změny tehdejší zabudované obchodní sítě, které souvisely s přesunem vlivu mezi jednotlivými kupeckými komunitami a s úpravami námořních tras.

---

⁵² prvním portugalským mořeplavcem, který doplul ke břehům Indie, byl Vasco de Gama v roce 1498

⁵³ tzv. Dillíský sultanát

⁵⁴ vládli od roku 1526 do roku 1858

⁵⁵ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 378

⁵⁶ citace STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 390

1.3. Dějiny Velké Británie

Od roku 1485 do roku 1603 byla Velká Británie v rukou Tudorovců. Toto období se díky národnímu patriotismu, uctívání tradic a postimperální ambicím zasadilo o to, aby bylo považováno za zlatý věk. Představu velikosti Británie podporují už jen velká jména v řadě panovníků – Jindřich VIII.,⁵⁷ Alžběta I.⁵⁸ a Marie Stuartovna,⁵⁹ mezi politiky Thomas Wolsey,⁶⁰ William Cecil,⁶¹ z umělců zejména William Shakespeare⁶² a Christopher Marlowe.⁶³ Tudorovské období s sebou dále neslo vznik anglikánské církve, rozvoj parlamentu i porážku španělské armády.

Skutečnost však byla značně složitější. Tudorovská doba se stala zlatým věkem zejména z důvodu značného populačního růstu, který však nepřekročil kapacitu dostupných zdrojů, zejména zásob potravin. Hlad a nemoci tudorskou ekonomiku samozřejmě sužovaly, avšak, jak tomu bylo ve 14. století, ji kompletně nezničily. Nárůst populace vytvořil novou poptávku, která vedla ke vzniku nových pracovních míst, podněcoval hospodářský rozvoj, zemědělství a rozkvět obchodu, který vedl k ožívání měst. V porovnání s kteroukoliv jinou dobou po římské okupaci Británie lze Anglii za Tudorů skutečně považovat za hospodářsky zdravější a optimističtější. V období zhruba sta let, před nástupem Jindřicha VII.⁶⁴ na anglický trůn, byla Anglie ve srovnání s ostatními západními zeměmi nedostatečně zalidněná, zaostalá ve vývoji a zahleděná do sebe.⁶⁵ V této době se taktéž pomalu vzpamatovávala z rádků černé smrti.⁶⁶ Proces hospodářského růstu spočíval převážně v obnově počtu obyvatel, který si znázorníme v tabulce níže.

---

⁵⁷ žil 28. června 1491 – 28. ledna 1547

⁵⁸ žila 7. září 1533 – 24. březen 1603

⁵⁹ žila 8. prosince 1542 – 8. února 1587

⁶⁰ žil asi 1471 – 29. listopadu 1530, byl anglický státník a kardinál římskokatolické církve

⁶¹ žil 13. září 1520 – 4. srpna 1598

⁶² žil 26. dubna 1564 – 3. května 1616

⁶³ žil 26. února 1564 – 30. května 1593, byl anglický dramatik pozdní renesance

⁶⁴ žil 28. ledna 1457 – 21. dubna 1509

⁶⁵ MORGAN, Kenneth O., Martin KOVÁŘ a Josef POLIŠENSKÝ. *Dějiny Británie*. 2., dopl. vyd. Přeložil Ivo ŠMOLDAS. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-432-9

⁶⁶ za černou smrt jsou označovány morové rány jdoucí rychle za sebou v období 1348-1377

Souhrnné údaje o počtu obyvatel Anglie v letech 1525–1601	
Rok	Počet obyvatel v milionech
1525	2,26
1541	2,77
1551	3,01
1561	2,98
1581	3,60
1601	4,10

Obrázek 2: Tabulka o počtu obyvatel v Anglii

Zdroj informací: MORGAN, Kenneth O., Martin KOVÁŘ a Josef POLIŠENSKÝ. Dějiny Británie. 2., dopl. vyd. Přeložil Ivo ŠMOLDAS. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-432-9. str. 209

Populační růst s sebou nesl ale i náhlou zvýšenou poptávku po potravinách a ošacení, na kterou nebyla, do té doby převážně zemědělsky zaměřená Anglie, připravená. Hospodářský růst s sebou na druhé straně nesl inflaci, pozemkovou krizi, nezaměstnanost, chudobu a městskou špínu. Nejzávratnějším problémem byla nezaměstnanost, která vedla většinu obyvatelstva k chudobě. Chudoba měla za následek podhodnocení odměny za práci, lidé byli ochotni pracovat za denní odměnu jen o málo vyšší, než stačila na nákup potravin. Nedostatek potravin vedl k nárůstu poptávky po půdě, jejíž pachtovné vystoupalo do enormních výšin a vlastníci odjímali půdu pachtýřům, kteří neměli dostatek prostředků na zaplacení pachtovní ceny pozemků. Anglie byla sice samostatná, ale životní úroveň obyvatelstva byla velmi nízká. Na tuto skutečnost měly bezpochyby vliv i hladomory, špatné sklizně a epidemie, které Anglii neustále sužovaly.⁶⁷

Nástup Tudorovců na britský trůn s sebou nesl i značné změny ve stylu vládnutí. Do nástupu Jindřicha VII. byl král spíše jen „prvním mezi rovnými“,⁶⁸ to se však změnilo a vládce se stal „králem a imperátorem“.⁶⁹ Základním kamenem Jindřichovi vlády byla jeho schopnost vynucování politických i finančních závazků vůči Koruně, stejně tak jako prosazování pořádku a zákona. Při uplatňování

⁶⁷ MORGAN, Kenneth O., Martin KOVÁŘ a Josef POLIŠENSKÝ. *Dějiny Británie. 2., dopl. vyd.* Přeložil Ivo ŠMOLDAS. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. *Dějiny států*. ISBN 978-80-7106-432-9

⁶⁸ Primus inter pares

⁶⁹ Rex imperator

patronátu⁷⁰ dbal Jindřich na to, aby prvotními důvody do jmenování do úřadů a k povýšení byly schopnosti, dobré služby a loajalita k režimu.

Tudorovci byli taktéž prvním vládnoucím rodem, který začal uvažovat o cestách na Východ. Vidina obchodu s kořením, vonnými oleji, hedvábím a dalšími klenoty Orientu byla lákavá, avšak bylo by mylné domnívat se, že zájem o zámořské výpravy podněcovala výhradně vidina obchodu. Spousta cest měla za cíl překonání Španělů a Portugalců, další cesty byly za účelem šíření křesťanství do islámských oblastí. V neposlední řadě hnala Angličany vpřed prostá touha za dobrodružstvím, čehož je zářným příkladem fenomenální úspěch sira Francise Drakea, který v letech 1577 až 1580 obeplul svět.⁷¹

I když poptávka po zboží z Orientu byla převážně z řad vyšších vrstev velice vysoká, nevěděla většina Angličanů, odkud toto zboží pochází. Většina znalostí o Východě byla čerpána z populární literatury, která obsahovala vymyšlené příběhy o bohatstvích a královstvích v Orientu. Až teprve ke konci 16. století se do oběhu začaly dostávat zprávy od cestovatelů, které sice rozbily dosavadní představy, ale významně napomohly v cestě dosažení Orientu. Kartografie byla teprve u svého zrodu, Angličanům tedy chyběla zásadní znalost světové geografie. Dalším důvodem počátečních neúspěchů byla neochota Koruny zámořské výpravy podporovat, financování bylo riskantní z důvodu nejistoty úspěchu. Dalším faktorem, který měl vliv na financování námořníků Korunou, byla snaha o udržení si dobrých vztahů se Španělskem a Portugalskem.⁷²

V době prvních plaveb byly známy tři cesty, jak dosáhnout vytouženého obchodu s Východem. První z nich byla cesta přes Rudé moře, která však byla střežena arabskými obchodníky, kteří si za možnost bezpečného proplutí účtovali ohromné sumy. Druhým způsobem byla cesta po souši, tato cesta byla však velice náročná, zdlouhavá a nebezpečná. Třetí možností byla cesta kolem mysu Dobré naděje, která však až do konce 16. století náležela portugalským mořeplavcům.

V polovině 16. století došlo k výraznému snížení cen anglických výrobků v důsledku poklesu poptávky na domácích a kontinentálních trzích.⁷³

---

⁷⁰ Patronát byl procesem, jejímž Koruna svým vysokým hodnostářům a vazalům udělovala řády, půdu, důchody, roční renty i ostatní cenné výsady a požitky, a představovala tudíž nejdůležitější zbraň v politické moci a nejvýkonnější hnací sílu politického ovládní. (MORGAN, 2008 str. 212)

⁷¹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*.

Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

⁷² taktéž

⁷³ především k odbytu vlněných látek v Nizozemí

Tato skutečnost podminila jednání Marie I.,⁷⁴ která roku 1555 propůjčila chartu Moskevské společnosti. Umožnila jí tak snadnější a Ruskem chráněný přístup pozemní cestou přes ruské území do východních oblastí. Potřeba nalezení nových odbytišť se spojila se snahou Angličanů dosáhnout bohatství východních zemí.⁷⁵ Jednalo se převážně o Japonsko, Čínu a okolní „Tartárii“. Angličané předpokládali, že by zde z důvodu chladnějšího klimatu mohla být poptávka po anglických vlněných látkách.

První výprava pod záštitou Moskevské společnosti byla podniknuta v letech 1557–1559 pod vedením Anthonyho Jenkinsona.⁷⁶ Dosáhla však nepříjemného zjištění. Obchodní spojení Střední Asie s Čínou a Persií bylo přerušeno z důvodu ekonomické stagnace, která byla podmíněna politickou roztržičností a nestabilitou. První výprava s sebou však přinesla i cenné informace, které přeměrovaly anglický zájem do oblasti Ázerbájdžánu a Persie.⁷⁷

Další výpravou se podařilo navázat obchodní spojení v Širvánu, na území Ázerbájdžánu a částečně i v Persii. Privilegia získána v Širvánu, stejně jako práva propůjčená carem Ivanem IV.⁷⁸ dávala Angličanům monopol na obchod v Persii, Arménii a v regionu Kaspického moře. Expedic pod záštitou Moskevské společnosti proběhlo ještě pět, jejíž nejvýznamnějším úspěchem bylo rozšíření obchodu do vnitrozemí Íránu.

Obchod s Persií pokračoval až do 80. let 16. století, kdy byl přerušen v důsledku vleklé krize Moskevské společnosti v Rusku, turecké expanze do Zakavkazska i přenesení zájmu anglického kupectva do Středomoří.⁷⁹

Roku 1581 byla založena Levantská společnost a následně na to roku 1583 společnost Benátská. Cílem obou společností bylo proniknout na východní trhy a zvýšit zde anglický podíl. Opětovně se jednalo o cestu po souši, která se z důvodu řady předchozích zkušeností zdála jako bezproblémová. Cesta na východní trhy byla podporována z důvodu zachování politické stability v evropské politice.

---

⁷⁴ žila 18. února 1516 – 17. listopadu 1558

⁷⁵ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 30

⁷⁶ žil 1529–1610/1611

⁷⁷ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 30

⁷⁸ žil 25. srpna 1530 – 18. března 1584, známý též jako Ivan Hrozný

⁷⁹ WANNER, Michal. Cesty anglických kupců do Ruska a Persie. *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*. Praha: Vydavatelství Neptun DeskTopPublishing, 1992, 3(9), 250-255. ISSN 1210-6097.

Opak byl však pravdou, tato cesta se ukázala jako nebezpečná i ztrátová, neboť společnosti neměly dostatečné prostředky pro svou ochranu.

Několik soukromníků se pokusilo o cestu přes Atlantik a Pacifik. Flotily námořníků se však staly obětmi loupežných nájezdů či ostatních velmocí, které si chránily své teritorium.

Po spojení Portugalska se Španělskem a převážně po výbuchu nizozemské revoluce se Nizozemci začaly čím dál tím více prosazovat v obchodu s Orientem na úrok Portugalska a bylo jen otázkou času, kdy dosáhnou prvenství v evropském obchodu.

Královně Alžbětě již ke konci století bylo jasné, že naděje vyhnout se válečnému konfliktu padla. Žádná z cest na Východ, dokonce ani žádná po souši, se neosvědčila. V roce 1593 se pokusila ještě vylepšit postavení Levantské společnosti vydáním nové charty, zaručující společnosti povolení získat přímý přístup k východnímu obchodu jak „*po souši, tak po moři*“,⁸⁰ a to i v oblastech, které již ovládaly jiné evropské velmoci. Byť toto privilegium představovalo významný zlom proti minulosti, na nutnosti nové iniciativy to nic nezměnilo.

Neúspěch všech dosavadních výprav ukazoval na nutnost vytvoření jednoduché organizace, která by shromáždila dostatečně množství prostředků, síly i ochrany.

Obchodníci z tohoto důvodu, i na úkor možné války se Španělskem, začali královně Alžbětě předkládat petice obsahující podrobné analýzy ukazující, že uvalením daní na import by Koruna získala nemalé finanční prostředky, které by vyvážily nevýhody plynoucí z vydání charty. Obchodníci ve svých peticích požadovali zachování Levantské společnosti, která by nadále dovážela zboží jako textil, hedvábí, drahé kameny apod., přičemž by využívala pozemní trasu.⁸¹

Avšak loď nově vytvořené společnosti by pluly vstříc obchodu s kořením kolem mysu Dobré naděje přímo k Indickým ostrovům. Iniciativa obchodníků a mořeplavců vyvrcholila koncem roku 1600, kdy byla královně Alžbětě předložena tzv. „Velká petice“, která jí sdělovala, že obchodníci se rozhodli podniknout cestu do Východních Indií a tímto žádají královnu o podporu. Alžběta pod tímto tlakem souhlasila a 31. 12. 1600 vystavila chartu, která

---

⁸⁰ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 31

⁸¹ taktéž

ustanovovala Společnost Londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích.⁸²

1.4. Shrnutí kapitoly

Doba počátků námořních objevů byla obrovským zlomem v dějinách naší společnosti, přinesla s sebou novověk, „zlatý věk“ pro evropské státy a naději pro lepší časy po temné době středověku, kdy Evropou cloumala chudoba, války, epidemie a s nimi spojenými hladomor. Zamořské objevy s sebou přinesly ohromný rozkvět obchodu a ekonomiky, imperátorské ambice a nové rozložení světa. Dobývání světa s sebou přineslo spoustu změn, které jsou patrné do dnešních dnů. Evropa i Asie procházely svým vlastním, rozdílným vývojem a ve spoustě oblastí života se lišily. Obyvatelé žili v rozdílných poměrech, vyznávali rozdílná náboženství, což mělo vliv na dodržování rozdílných zvyklostí, vnímání okolního světa i morálky. Všechny tyto aspekty měly dopad na jejich politický, kulturní, ekonomický, právní i sociální vývoj.

Na konci středověku a počátku novověku se dalo říct, že světu vládli Evropané, mezi hlavní mořeplavecké a následně koloniální mocnosti můžeme řadit Portugalsko, které v počátcích stálo na vrcholu mořeplavectví, Španělsko, kterému společně s Portugalskem připadla dle Tordesialleské smlouvy druhá půlka světa, Nizozemí, Francie, a také Velká Británie. Jedním z hlavních cílů bylo objevení nové cesty do Orientu, kde se nacházelo luxusní a v Evropě velmi žádané a ceněné zboží. Doposud známé cesty byly střežené a za proplutí či ochranu zde byly vybírány vysoké poplatky.

Ctižádost a touha po rozšíření impérií byla hlavním důvodem pro rozpoutání koloniální války Portugalska se Španělskem, která vedla k prvnímu přerozdělení světa. Tordesialleská smlouva a bula papeže Sixta IV. fakticky přerozdělila svět mezi tyto mocnosti, které tímto získaly oproti ostatním zemím ohromnou výhodu. Bula potvrdila nárok Portugalců na africké kolonie a ti tak mohli směřovat své ambice k Východu. Břehů Indie se jako první dotkl v roce 1498 portugalský mořeplavec Vasco de Gama, kdy zde Portugalci začali prosazovat svou mocenskou a imperátorskou politiku. Tyto taktiky obyvatelé Indie vyděsily a portugalský vliv

---

⁸² anglicky Company of Merchants of London Trading into the East Indies

zde začal upadat. Z tohoto důvodu se rozhodli soustředit svůj vliv do Jižní Ameriky a cesty pro obchod v Indii zůstaly otevřené pro další mocnosti.

Obchod v Indii lákal hned několik mocností. Východoindických společností bylo proto založeno hned několik. Kromě té britské se jednalo o společnost nizozemskou, francouzskou, dánskou, skotskou, španělskou, švédskou, a dokonce i rakouskou. Společnostem se dostávalo velké podpory států, převážně finanční. V důsledku závislosti společností na státní podpoře pak bylo pro stát snadné převzít nad společnostmi moc.

Nizozemská Východoindická společnost byla založena v roce 1602, vítězství nad španělskými Habsburky v osmdesátileté válce vzneslo podnět pro mořeplavecké výpravy, které zaznamenaly obrovský úspěch. V průběhu 17. století patřilo Nizozemsko mezi jedny z nejvýznamnějších koloniálních mocností světa, což vedlo k ohromnému ekonomickému růstu. Nizozemskou Východoindickou společnost však stihl podobný osud jako všechny ostatní, roku 1799 byla zrušena a její závazky a práva přešly na nizozemskou vládu.

Francouzská Východoindická společnost byla založena o více než půl století později než Britská a Nizozemská Východoindická společnost. Její první imperiální ambice na založení kolonií na Madagaskaru ztroskotaly, úspěchů se však dočkala alespoň na americkém kontinentu. Vztahy po celou dobu trvání Britské i Francouzské Východoindické společnosti byly velmi napjaté, Britové se ve výsledku zasloužili i o její zrušení v roce 1769.

V době, kdy k indickému pobřeží poprvé připlul Vasco de Gama, vládli v Indii sultáni z Dillí, v polovině 16. století se vlády zmocnil rod Mughalů. K hlavním obchodním artiklům v Indii patřilo koření, převážně pepř a skořice, dále zázvor, rýže, drahé látky a kovy. Obchod byl svobodný a bez poplatků souvisejícími s proplutím v Indickém oceánu. Zásadní změnu v obchodu s sebou přinesli Portugalci, kteří na území začali prosazovat mocenské ambice a násilnou regulaci obchodu.

S nástupem Tudorovců na trůn v roce 1485 je v dějinách Velké Británie spojován „zlatý věk“, který se pojí s nárůstem populace po řádění „černé smrti“, který sebou nesl i ekonomický růst. Rostla taktéž poptávka po zboží z Orientu. První snahy o získání nových, již nestřežených cest na Východ se dlouho neshledaly s úspěchem. Před vznikem Britské Východoindické společnosti bylo založeno

několik jiných společností, které měly za úkol proniknout na východní trhy po souši. S nárustem vlivu Nizozemí rostl v Británii i tlak na Korunu k založení nové společnosti, která by měla za úkol dostat se na Východ po moři, vstříc obchodu s kořením kolem mysu Dobré naděje přímo k Indickým ostrovům, i na úkor možné války se Španělskem.

Na konci roku 1600 královna Alžběta I. podlehla tlaku obchodníků a dne 31. 12. 1600 vystavila chartu, která ustanovila Společnost Londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích, známou jako Britská Východoindická společnost.

2. POJEM BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI JAKO SAMOTNÉ, JEJÍ VZNIK A FORMOVÁNÍ

Druhá kapitola této diplomové práce se zaměřuje především na pojem Britské Východoindické společnosti, probírá právní úpravu akciové společnosti v dobách fungování společnosti i v současnosti. Tato kapitola se dále zabývá vznikem a formováním Britské Východoindické společnosti, nastiňuje, jakým překážkám musela společnost čelit jak ve Velké Británii, tak na dálném východě, a to až do doby, kdy se stala správcem části indického území.

Počátky vzniku a formování Britské Východoindické společnosti byly poměrně komplikované. Velká Británie v porovnání s ostatními evropskými námořními velmocemi iniciovala svůj zásah do orientálního obchodu se zpožděním, zčásti pro svůj problematický interní vývoj. Vstupovala tedy již v době, kdy byl svět už rozdělen mezi Portugalsko a Španělsko. Ve snaze vyhnout se válečným konfliktům s ostatními velmocemi se Velká Británie snažila najít jiné cesty na Východ, většina výprav však skončila neúspěchem.

Situace ve světě se začala měnit po uzavření Iberské unie mezi Španělskem a Portugalskem. Portugalci svou pozornost začali upínat více k Jižní Americe a obchodní možnosti pro jiné evropské státy s Východem se začaly uvolňovat. Na tuto situaci, dříve než Britové, zareagovali Nizozemci, kteří byli dlouhou řadu let pro Angličany největší obchodní konkurencí. Tlak ze strany londýnských obchodníků na Korunu rostl, až dne 31. 12. 1600 královna Alžběta I. vystavila chartu udělující společnosti monopolní práva na obchod ve východních mořích od mysu Dobré naděje až po Magellanovu úžinu, tato charta ustanovila „*Guvernéra a Společnost londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích*.“ V originálním znění „*The Governor and Company of Merchants of London, Trading into the East Indies*“, zkráceně Britskou Východoindickou společností.

2.1. Pojetí Britské Východoindické společnosti

Britská Východoindická společnost byla známa a nazývána v původní angličtině hned v několika podobách, mezi ně například patřily názvy: The East India Company - Východoindická společnost, též známá jako the Honourable East India Company - Vážená Východoindická společnost, East India Trading Company - Východoindická obchodní společnost nebo the British East India Company - tedy Britská Východoindická společnost, a neformálně známá jako John Company, podle křestního jména jejího zakladatele, Company Bahadur, Bahadur byl titul užívaný vládci indického subkontinentu, nebo jednoduše The Company - Ta Společnost.

Britská Východoindická společnost byla anglická, později britská akciová společnost.

V pojetí dnešního platného práva je akciová společnost druhem korporace, jejíž základní kapitál se neskládá z nehmotných či abstraktních podílů, ale z akcií, které jsou jedním z druhů cenných papírů a tento podíl představují. Vlastníci těchto cenných papírů se nazývají akcionáři. Jako vlastníci akcií mají právo podílet se na řízení společnosti, právo na podílu ze zisku a s tím související práva a povinnosti. V dnešní době je většina akciových společností soukromoprávními obchodními korporacemi s volnou převoditelností akcií.⁸³

V českém právu je akciová společnost upravena v zákoně č. 90/2012 Sb., zákoně o obchodních společnostech a družstvech⁸⁴ v § 243 a následujících. Akciová společnost je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií, původně vydaných s určitou nominální či emisní hodnotou. Jak se s akciemi obchoduje, vzniká a mění se i jejich tržní hodnota.

Jak se podle poptávky a nabídky na burze mění cena těchto akcií, mění se i hodnota pro vlastníky celé akciové společnosti, a to často i markantně a rychle. Společnost za svoje závazky odpovídá celým svým majetkem, akcionář za závazky společnosti neručí a ani není povinen uhradit ztrátu společnosti. Od roku 2014, kdy vešel v účinnost zákon č. 90/2012, zákon o obchodních korporacích, už akciová společnost nemusí pro případ ztráty vytvářet povinný rezervní fond. Rezervní

---

⁸³ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-961-8.

⁸⁴ Zákon o obchodních korporacích

fond⁸⁵ však může zřídit dobrovolně. Firma obsahuje označení „akciová společnost“, které může být nahrazeno zkratkou „akc. spol.“ nebo „a.s.“. Společnost se řídí principem rovného zacházení se všemi akcionáři, k právnímu jednání, které vede k znevýhodnění jakéhokoliv akcionáře na úkor společnosti či jiných akcionářů se až na výjimky stanovené zákonem nepřihlíží.⁸⁶

Při utváření akciové společnosti jsou zásadní dva momenty – založení a vznik. Společnost může být založena jedním zakladatelem či více zakladateli. K založení akciové společnosti postačuje přijetí stanov zakladateli. Stanovy musí mít povahu veřejné listiny.⁸⁷ Minimální výše základního kapitálu akciové společnosti je 2 000 000 Kč nebo 80 000 EUR, vede-li společnost účetnictví v EUR.⁸⁸

Akciová společnost vzniká dnem zápisu do obchodního rejstříku.⁸⁹

V českém právním systému je tradičním dualistický systém vnitřní struktury akciové společnosti, zpravidla považovaný za evropský či kontinentální model, ve kterém je zřizováno představenstvo jako statutární orgán a dozorčí rada jako kontrolní orgán.

Zákon o obchodních korporacích ale umožňuje zvolit také systém monistický, kde za společnost jedná statutární ředitel, který je doplňován správní radou jako orgánem kontrolně-řídícím. Tento model je považován za model anglosaský či angloamerický.

Britská Východoindická společnost byla primárně vytvořena pro účely shromáždění dostatečného množství prostředků, síly i ochrany pro rozvoj obchodu v oblasti Indického oceánu. Z počátku se jednalo o oblasti Mughalské říše a východní Indie, později se vliv a loďstvo Britské Východoindické společnosti dostalo až na území dynastie Čching⁹⁰ v Číně. Společnosti se za dobu jejího působení podařilo získat kontrolu nad velkými částmi indického subkontinentu,

---

⁸⁵ Rezervní fond je fond určený ke krytí ztrát obchodní společnosti. Do konce roku 2013 jej povinně vytvářely akciová společnost a společnosti s ručením omezeným, tato povinnost s novým zákonem o obchodních korporacích zanikla.

⁸⁶ ROZEHNAL, Aleš. *Obchodní právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-524-1.

⁸⁷ Veřejná listina je listina, kterou vydal orgán veřejné moci v mezích své pravomoci nebo jiná listina, kterou zvláštní předpis za veřejnou označí.

⁸⁸ § 246 Zákona č. 90/2012, zákon o obchodních korporacích

⁸⁹ § 126 Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁹⁰ dynastie Čching byla poslední císařská dynastie Číny, vládla Číně od roku 1644 do roku 1911

své imperiální ambice rozšířila taktéž na části jihovýchodní Asie a také se jí podařilo kolonizovat Hongkong po první opiové válce.⁹¹

Původně pojmenovaná jako „Společnost Londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích“, v původním znění "Governor and Company of Merchants of London Trading into the East-Indies", postupně dosáhla monopolu nad polovinou celosvětového obchodu, převážně s drahými látkami jako bavlna, hedvábí, se zdrojem indigového barviva, kořením, solí, pepřem, čajem a opiem. Společnost se zasloužila i o kolonizaci Indie a rozšíření Britského impéria.⁹²

Lord Macaulay,⁹³ jeden z předních britských historiků své doby ve svém projevu v Dolní sněmovně Britského parlamentu poukázal na fakt, že i když to nebylo aspektem hlavních cílů při založení společnosti, byla již od počátku Britská Východoindická společnost zapojena krom obchodu i do politiky, stejně jako francouzské a nizozemské konkurenční společnosti.

2.2. Vznik a formování Britské Východoindické společnosti

Fenomenální obchodní společnost, která se v průběhu necelých tří století stala imperiální mocností, má počátky své slávy úzce spojené s vládou královny Alžběty I. Její nástup na trůn v roce 1558 je považován za zlomový moment, který položil základy budoucí imperiální mocnosti.

Mořeplavectví a obchodu se ve Velké Británii ze strany Koruny dostávalo ohromné podpory. Obchodníkům, kteří si přáli obchodovat ve Středomoří a Africe byla propůjčována privilegia, stejně jako těm, kteří zakládali anglické osady v Americe. Ambice spojované s touhou po obchodu v Asii královna a ministři podporovali vydáváním chart společnosti zaměřené k tomuto účelu a podporovali úspěch společností agresivní diplomacií, v případě, bylo-li to nutné, i silou zbraní.⁹⁴

---

⁹¹ 1839–1842, byla série vojenských střetnutí, kdy mezi sebou bojovala Británie a Čínská dynastie Čching

⁹² FARRINGTON, Anthony. *Trading places: the East India Company and Asia 1600-1834*. London: British Library, 2002. ISBN 9780712347563.

⁹³ žil 25. října 1800–28. prosince 1859, byl britský historik a politik

⁹⁴ KEITH, Arthur Berriedale. *A constitutional history of India, 1600-1935*. 2d ed., rev. and enl. New York: Barnes & Noble, 1969

Na založení Britské Východoindické společnosti měl ohromný dopad téměř stoletý neúspěch Británie dosáhnout obchodu s Východem a snaha vyrovnat se konkurenčním státům.

Dvůr byl pod neustálým tlakem obchodnické komunity. Obchodníci se snažili dosáhnout svého obesláním královského dvora peticemi, kterými usilovali o založení obchodní společnosti. Tyto petice obsahovaly podrobnou analýzu a výpočty toho, jaký zisk by mohla společnost obdržet a také kolik by stát obdržel na daních uvalených na import. Argumenty obchodníků vycházely z hodnoty obchodu pro celý stát a zdůrazňovaly fakt, že již brzy nebude možné vyhnout se nizozemské kontrole evropského trhu s východním zbožím. Roku 1599 dosáhla nizozemská výprava k východoindickým ostrovům obrovských úspěchů, což vzbudilo značnou paniku. Bylo třeba jednat rychle.

Pod záštitou londýnského primátora se londýnští obchodníci a jejich spojenci rozhodli pro kolektivní akci, společně se rozhodli v prosinci roku 1600 podat ke královně velkou petici, ve které žádali o vytvoření nové obchodní společnosti. Londýnští obchodníci v petici sdělovali královně, že, *„pobídnutí úspěchem plavby uskutečněné nizozemským národem a jsouce informováni, že Nizozemci připravují novou cestu... poháněni ničím menším než snahou rozšířit obchod své vlastní země... se na základě této snahy rozhodli podniknout cestu do Východních Indií, jestliže bude vůle Vaší Výsosti nakloněna přispět k jejich záměru, aby byl podnik lépe vypraven.“*⁹⁵

Královna podlehla tomuto tlaku a vidině zisku pro stát a souhlasila s výzkumnou cestou za mys Dobré naděje. 31. prosince 1600 byla vystavena královská charta ustavující *„Guvernéra a Společnost londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích.“* V originálním znění *„The Governor and Company of Merchants of London, Trading into the East Indies.“*⁹⁶

Privilegia společnosti, která získala od královny Alžběty I. měla zásadní vliv na pozici a existenci Britské Východoindické společnosti po celou dobu jejího trvání. Skutečnost, že Společnost byla závislá na obnově charty, vytvářela spojitost mezi Společností a státem. Tento vztah vtahoval Britskou Východoindickou

---

⁹⁵ LAWSON, Philip. *The East India Company: a history*. New York: Longman, 1993. Studies in modern history (Longman (Firm)). ISBN 978-0582073852. str. 16

⁹⁶ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 36

společnost do politické sféry, což mělo značný vliv na její fungování a prosperitu. I přes vliv státu a Koruny si Společnost udržela status nezávislé obchodní korporace a nestala se nástrojem státní koloniální politiky.⁹⁷

Jak již bylo zmíněno výše, Britská Východoindická společnost obdržela královskou chartu od královny Alžběty I. dne 31. prosince 1600, což bylo ve srovnání s ostatními mořeplaveckými velmoci poměrně pozdě. Prvenství v obchodě získali Portugalci, kteří ovládali obchod v Indii po většinu století. Ochabnutí jejich vlivu značně využily nizozemské obchodní společnosti, které se do Indie začaly plavit od roku 1595. Tyto nizozemské obchodní společnosti se v březnu roku 1602 sloučily do Nizozemské Východoindické společnosti, která se tak stala první akciovou společností v dějinách obchodu a práva.

Nizozemská Východoindická společnost zavedla jako první roku 1612 volné obchodování s akciemi, jak ho známe dnes. Investice do akcií se již nemusely vracet společnosti jako samotné, ale bylo možné s nimi volně obchodovat na burze cenných papírů. Tato skutečnost byla v počátcích formování Britské Východoindické společnosti jedním z hlavních rozdílů oproti konkurenčním společnostem. Naopak podílníky Britské Východoindické společnosti byli účastníci prvních výprav. Akcie mohli vlastnit i synové stávajících členů, dovršili-li jednadvaceti let, noví podílníci s minimálním vkladem sta liber a rovněž ti, kteří Britské Východoindické společnosti prokázali významnou službu, či učedníci, kteří zaplatili menší sumu za vstup. Členství bylo považováno za privilegium, které se propůjčovalo významným osobám, které mohli Společnosti svým jménem či skutky pomoci.⁹⁸

Společníci se mohli scházet kdekoliv na území anglické říše. Disponovali pravomocemi vydávat nařízení a příkazy ke správě Společnosti, též je rušit a vymáhat je. Tato nařízení se však nesměla rozcházet se zákony a obyčejí státu.

Akcionáři Britské Východoindické společnosti byli rozděleni do dvou hlavních skupin. První skupinu tvořili velcí londýnští obchodníci, kteří investovali velké množství svých prostředků, ale také se podíleli na prodeji orientálního zboží, jak na domácím, tak zahraničním trhu. Druhou skupinu tvořila šlechta, vysoce

---

⁹⁷ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

⁹⁸ GARDNER, Brian. *The East India Company: a history*. [1st American ed.]. New York: McCall Pub. Co, 1971. ISBN 0841501246.

postavení úředníci a drobní obchodníci, kteří neměli na fungování společnosti tak výrazný vliv jako první skupina.⁹⁹

Akcie Britské Východoindické společnosti byly považovány za relativně bezpečné, investovali do nich i občané, kteří sice neměli podnikatelské ambice, ale snažili se pouze zabezpečit své rodiny. Z tohoto důvodu bylo možné mezi akcionáři najít i mnohé vdovy a sirotky. Své zastoupení měli samozřejmě i zahraniční investoři, převážně Nizozemci.

Úspěch Společnosti také do značné míry záležel na obsazení orgánů společnosti. V čele Britské Východoindické společnosti stál guvernér. Prvním guvernérem, přímo jmenovaným chartou královny Alžběty I., byl sir Thomas Smith.¹⁰⁰ Jednalo se o významného a zkušeného obchodníka, který byl i pokladníkem společnosti Virginie, založené pro kolonizace Ameriky. Vlastníci společnosti měli právo guvernéra odvolat. Společnost měla i svého zástupce guvernéra, tajemníka a pokladníka.

Dalším orgánem společnosti byl sbor 24 ředitelů, původně nazývaných jako *court*, volených každý rok. Každý ředitel stál v čele komise, která byla zodpovědná za určité činnosti společnosti, „*např. řízení cest, zajišťování vyváženého zboží a nájmu lodí, prodej produktů dovezených do Anglie atd.*“;¹⁰¹ ředitelé byli za svou činnost odpovědni přímo guvernérovi nebo jeho zástupci. Tato struktura podporovala stabilitu a pevné vedení organizace.

V pozdějším období disponovala Britská Východoindická společnost svou vlastní pečeti i právem vlajky.

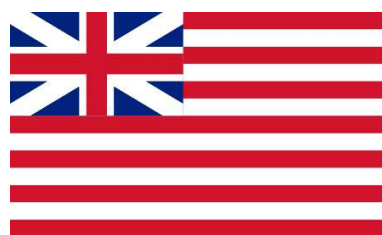
⁹⁹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 37

¹⁰⁰ žil asi 1558–4. září 1625, byl anglický obchodník, politik a koloniální správce

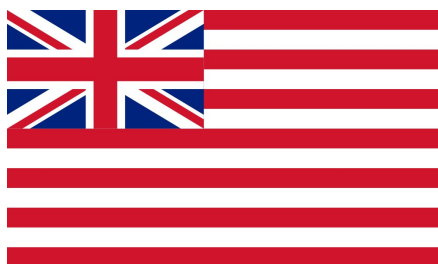
¹⁰¹ citace WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 38

první vlajka Britské Východoindické Společnosti užívaná v letech 1600–1707, vlajka obsahovala kříž sv. Jiřího (znak Anglie) v levém horním rohu

druhá vlajka Britské Východoindické společnosti užívaná v letech 1707–1801 po vytvoření království Velké Británie získala vlajka do levého rohu vlajku unie Anglie, Walesu a Skotska

třetí vlajka Britské Východoindické společnosti užívaná v letech 1801–1874 do vlajky je přidán motiv připojeného Severního Irska

Obrázek 3: Vlajky Britské Východoindické společnosti a jejich vývoj¹⁰²

Akciový charakter stavěl Britskou Východoindickou společnost na zcela novou úroveň. Společnosti podobného charakteru vznikaly již od antiky, v období pozdního středověku též na území Benátska a Nizozemska. Tato forma společností vytvářela možnost zisku pro mnoho menších investorů, kteří se svými vklady podíleli na nákladných cestách za obchodem. V případě úspěchu obchodu obdrželi všichni podílníci svou část zisku v podobě dividendy a v případě neúspěchu se zmenšovalo riziko krachu.

Starší anglické korporace¹⁰³ pracovaly na rozdílném principu. Společnosti byly pouze asociace obchodníků, kteří však neměli podíl na společnosti jako takové. Hlavním cílem těchto společností bylo vydávání zákonů a regulativ ve prospěch

¹⁰² *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Britská Východoindická společnost* [online]. c2020 [citováno 14. 04. 2020]. Dostupný z WWW: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Britsk%C3%A1_V%C3%BDchodoindick%C3%A1_spole%C4%8Dnost&oldid=18059550>

¹⁰³ regulated companies

obchodu společnosti jako celku, přičemž členům byla ponechána volnost při svém vlastním rozhodování.¹⁰⁴

Obchodníci působili samostatně nebo bývalo zvykem, že se maximálně pět investorů složilo na jedinou obchodníkovou cestu, která mnohdy vyžadovala investici veškerých investorových finančních prostředků. Pokud byla cesta úspěšná a přinesla s sebou zisk, byl přerozdělen mezi podílníky. V případě neúspěchu však nesli riziko jednotlivci, což často vedlo k jejich bankrotu.¹⁰⁵

Pro obchod a cesty až do vzdálené Indie byla akciová forma společnosti příhodnější variantou. Byť byla společnost ustanovená jako akciová již chartou Alžběty I., na akciovou bázi přešla Britská Východoindická společnost až roku 1612, kdy byly akcie sjednoceny. První cestou na akciové bázi byla výprava v roce 1614, ale i tehdy byl úpis akcií limitován časovým obdobím. Proto můžeme o společnosti mluvit jako o akciové společnosti až od roku 1657.

Společnost si získala prestižní postavení i důvěru investorů, která pramenila ze získaných privilegií, a především chartou uznaného monopolu na obchod s Indií, kdy společně s ním získala společnost právo tento monopol prosazovat proti narušitelům. Bezpochybnou výhodou monopolního postavení Britské Východoindické společnosti byla možnost shromáždění dostatečného kapitálu, možnost jednotného přístupu při obchodování a s tím spojený zisk.

Monopoly vedly a mohou vést k vyloučení většiny obyvatel z obchodu, nikoliv však jen samotných obchodníků, kterým je znemožněn přístup na trh, ale značný dopad má monopol i na spotřebitele, kteří jsou nuceni nakupovat za vyšší cenu než za tu, která by byla stanovena v případě volného obchodního trhu.¹⁰⁶

Mnoho kritiků Britské Východoindické společnosti a monopolní doktríny věřilo, že monopol Společnosti způsobuje značnou část ekonomických problémů ve státě. Antimonopolní postoj se objevoval i v parlamentu, kdy se Společnost v letech 1604–1660 musela několikrát zodpovídat komisím. Svou pozici pokaždé uhájila tvrzením, že jinou formou by se nedalo na východních trzích uspět. Kritika Společnosti přicházela většinou od těch, kteří byli monopolem přímo poškozeni.

---

¹⁰⁴ CHAUDHURI, K. N. *The English East India Company: the study of an early joint-stock company, 1600-1640*. New York: Reprints of Economic Classics, 1965. str. 33

¹⁰⁵ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

¹⁰⁶ SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Přeložil Vladimír IRGL. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4.

Díky těmto nepříjemnostem se Společnost dostala do širšího povědomí občanů a jejími podílníky se stalo i několik členů parlamentu.

Společnost za svá privilegia a monopol platila ohromné jmění, za daně a půjčky dostávala stále nová privilegia, kterými tak upevňovala své postavení. Významnou událostí pro společnost bylo vydání charty krále Jakuba I.¹⁰⁷ 31. května 1609. Ten prohlašoval chartu Alžběty I. za věčnou, avšak s tím, že si vymezil jedenkrát za tři roky možnost provádět v této chartě změny.

Významné privilegium obdržela Britská Východoindická společnost v roce 1615, kdy byla Korunou zmocněna pověřit kapitány svých lodí výkonem trestního práva, s podmínkou, že závažnější případy musely být rozhodovány před porotou. Toto privilegium bylo rozšířeno v roce 1623, kdy bylo doplněno o pověření pro prezidenty a úředníky v Indii. Společnost díky tomuto privilegiu získala pro své území na Východě soudní exteritorialitu.¹⁰⁸

Dalším ohromným privilegiem Společnosti byla mimořádná výjimka na vývoz drahých kovů ze země. Export drahých kovů byl anglickým právem zakázán. K nutnosti stanovení výjimky vedlo zjištění, že britské produkty, jako vlněné látky, olovo či cín byli pro východní obchod velice drahé a nežádané, na rozdíl od stříbra, kterého byl v Asii nedostatek.

První dvě výpravy Společnosti vedly do Indonésie, odkud přivezly tak ohromné množství pepře, že došlo k okamžitému přesycení anglického trhu. V Indonésii se poprvé ukázala nedostatečná poptávka po anglickém zboží. Na druhou stranu zde Angličané zaznamenali poptávku po indických látkách, toto zjištění ovlivnilo další výpravy. V čele třetí výpravy stanuli kapitáni William Hawkins a William Keeling.¹⁰⁹ Tato výprava byla primárně diplomatického rázu, jejím hlavním cílem bylo navázat obchodní kontakty v přístavu Surat v severozápadní Indii. Kapitán Hawkins byl vybaven dopisy od krále Jakuba I. pro Džahángíra,¹¹⁰ vládce největšího z indických států, říše Velkých Mughalů. Pokusy o navázání obchodu v Suratu však byly přerušeny místními obchodníky, kteří se obávali Angličanů více než Portugalců, proto proti Angličanům začali roznášet pomluvy.

---

¹⁰⁷ žil 19. června 1566 – 27. března 1625

¹⁰⁸ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7

¹⁰⁹ žil 1577–19. září 1619

¹¹⁰ žil 20. září 1569 – 8. listopadu 1627

Bylo zapotřebí ještě několika výprav, včetně námořní akce kapitána Henryho Middletona,¹¹¹ který svedl přímo před zraky mughalských úředníků úspěšný boj proti Portugalcům, nežli císař Džahángír přistoupil na anglické podmínky. V roce 1613 kapitán Thomas Best¹¹² dosáhl dohody, která Britské Východoindické společnosti umožnila obchod v indickém Suratu. Dalším výpravám, i přes přetrvávající vliv Portugalska, se již podařilo zakládat vlastní faktorie.¹¹³

Angličanům se podařilo založit své faktorie v indických městech – Agře, Ahmadabádu, Burhampuru a Brouči. V těchto faktoriích probíhal převážně obchod s textilem, salnytrem¹¹⁴ a indigem. Další faktorie se podařilo již dříve založit na Jávě a Sumatře. Zakládání faktorií vedlo k zapojení se i do vnitroasijského obchodu. Zakládání faktorií v Indii pokračovalo, sedmé výpravě se podařilo založit první faktorii v Siamu,¹¹⁵ na řece Ko Muang nedaleko dnešního Bangkoku a v Patani. Na desetileté období se Společnosti podařilo založit faktorii i v Japonsku. Angličanům se tak podařilo úspěšně navázat obchodní styky s Východem a rozšířit svůj vliv na asijském území, kdy se ale ve snaze vyhnout konfliktům s Nizozemím a Portugalskem stále zdržovali spíše na místech mimo vliv zájmu ostatních evropských velmocí.¹¹⁶

V letech 1615–1617 si anglický velvyslanec Thomas Roe¹¹⁷ získal přízeň císaře Džahángíra, který vydal nový dokument, který nově zaručoval Britské Východoindické společnosti obchodní privilegia v celé Mughalské říši, čímž anglické postavení značně upevnil. Tento krok byl pro Nizozemí poslední kapkou, konkurenční boj o obchod s kořením mezi těmito dvěma velmocemi přerostl v otevřenou válku v oblasti Indonésie. Boje trvaly do roku 1620, kdy mezi sebou obě společnosti uzavřely dohodu. Dle jejího znění Nizozemsko postoupilo Angličanům jednu třetinu obchodu s kořením na Molukách, ostrovech Banda a Ambonu a polovinu obchodu s pepřem na ostrově Jáva. Angličané měli platit třetinu poplatků v Pulikátu na Koromandélském pobřeží a zajišťovat deset lodí pro obranné účely. Vztahy mezi Angličany a Nizozemci zůstaly na území Indonésie

---

¹¹¹ žil 1570–1613

¹¹² žil 1570 - asi 1638

¹¹³ obchodní osada

¹¹⁴ ledek draselný

¹¹⁵ dnešní Thajsko

¹¹⁶ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7

¹¹⁷ žil asi 1581 – 6. listopadu 1644) byl anglický diplomat a velvyslanec

nepřátelské po celou dobu trvání společností, avšak na území Indie tyto dvě společnosti dokonce úzce spolupracovaly v boji proti Portugalsku.

I přes skutečnost, že musela Britská Východoindická společnost investovat nemalou část svých prostředků do válečného konfliktu s Nizozemskou Východoindickou společností, dosáhla v tomto období až překvapivého zisku. V prvních dvanácti letech trvání dosahovala až 155% zisku, do roku 1623 se však odbyt Britské Východoindické společnosti na Východě stabilizoval a výnosnost společnosti klesla na 87 %.¹¹⁸

V letech 1628–1631 upadla Britská Východoindická společnost do hluboké krize, kdy připadalo v úvahu až úplné zastavení obchodní činnosti. Krize měla hned několik příčin, na které však Společnost jako taková neměla žádný vliv. Severní Evropu v těchto letech postihla obchodní recese,¹¹⁹ která měla vliv na zisk z investic společnosti, který propadl o více než 50 %. Tento pád značně ovlivnil anglickou ekonomiku i zámořský obchod. V Anglii v roce 1625 propukla další epidemie moru a třicetiletá válka¹²⁰ zastavila odbyt po orientálních komoditách na evropském kontinentu.

Na úpadku Společnosti měly podíl i problémy uvnitř společnosti. Podílníci po prvních úspěšných cestách očekávali velké zisky, s úpadkem klesala i ochota podílníků přenechávat Společnosti část svého zisku, což vedlo k nedostatečným prostředkům k financování výplat a k další údržbě faktorii.

Společnost se snažila zmírnit následky krize reorganizací a rozšířením obchodu na Východě, svou aktivitu začala soustředit do indického vnitrozemí. Zlepšení anglické pozice značně napomohl William Methwold,¹²¹ kterému se podařilo uzavřít příměří s vícekrálem Goy, tato dohoda ukončující nepřítelství změnila poměr sil v Asii.

Byť se Společnosti na Východě dařilo, tak tomuto úspěchu neodpovídalo její postavení v Anglii. V krizových letech 1627–1631 se král Karel I.¹²² sám dokonce nabídl, že se stane akcionářem Britské Východoindické společnosti, aby svou přízní

---

¹¹⁸ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7

¹¹⁹ všeobecný ekonomický pokles

¹²⁰ (1618–1648) byl evropský ozbrojený konflikt známý především jako vyvrcholení sporů mezi římskokatolickou církví a zastánci vyznání, která vznikla po reformaci v 16. století, tedy kalvinismem a luteránstvím

¹²¹ žil asi 1590–5. března 1653, byl anglickým obchodníkem a správcem kolonií v Indii

¹²² žil 19. listopadu 1600 – 30. ledna 1649

a ochranou pomohl překonat vzniklé potíže.¹²³ Koruna však měla na postavení Společnosti zájem převážně z důvodu jejího peněžního přínosu pro stát, který v období krize nebyl dostatečný. Ve snaze zlepšit finanční stav státu Koruna propůjčovala privilegia soukromým společnostem, což mělo na Britskou Východoindickou společnost katastrofální dopad. V roce 1618 král Jakub I. vystavil chartu, kterou byla vytvořena Skotská Východoindická společnost. Tento krok vzbudil u Britské Východoindické společnosti silnou nevoli a silně usilovala o zrušení skotské konkurence. Král Jakub I. nakonec podlehl nátlaku za podmínky, že Britská Východoindická společnost „propůjčí“ králi 20 000 liber, aby mohl být zakladatel skotské společnosti řádně odškodněn, Skotská Východoindická společnost byla následně zrušena.¹²⁴

Obdobného počínu narušující monopol Společnosti se dopustil král Karel I. v roce 1637, kdy propůjčil privilegium Williamu Courteenovi¹²⁵ a Endymionovi Porterovi¹²⁶ pro obchod na Východě, mimo území, kde působila Britská Východoindická společnost. Obchodníci působili na Východě téměř patnáct let, Koruně nepřinesli žádné výhody, čest ani bohatství. Naopak značně snížili zisky, dobré obchodní vztahy a jméno Britské Východoindické společnosti, jak na Východě, tak doma v Anglii.

V letech 1642–1649 proběhla anglická revoluce, která s sebou přinesla další krizi Společnosti. Anglická občanská válka¹²⁷ narušila hospodářský vývoj, veškerý kapitál byl využit na bojové účely, Londýn byl nedostatečně zásobován a loďstvo bylo využito pro válku. Podílníci Společnosti se rozdělili na dva tábory, kdy vítězství dosáhli příznivci parlamentu. Problémem Společnosti byla skutečnost, že svou existenci nabyla z charty vydané Korunou. V důsledku úzké spojitosti Britské Východoindické společnosti s Korunou nechtěl Oliver Cromwell¹²⁸ obnovit chartu Společnosti. Obchod na Východě však začal skomírat, odstranění monopolu a možnost volného obchodu vedla k nevoli východních vládců a ukončení obchodních vztahů. Tyto skutečnosti nemohly být ignorovány, proto i na popud nikdy nevrácené půjčky 50 000 liber státu obnovil v roce 1657 Oliver Cromwell

---

¹²³ LAWSON, Philip. *The East India Company: a history*. New York: Longman, 1993. Studies in modern history (Longman (Firm)). ISBN 978-0582073852. str. 37

¹²⁴ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7

¹²⁵ žil 1572–1636, byl anglický obchodník

¹²⁶ žil 1587–1649, byl anglický diplomat, obchodník a royalista

¹²⁷ série ozbrojených konfliktů mezi britskými parlamentaristy a royalisty v letech 1642–1651

¹²⁸ žil 25. duben 1599 – 3. září 1658, byl anglický vojevůdce a politik

chartu Britské Východoindické společnosti. Obnova charty položila základy budoucí prosperity Společnosti, všechny strany dospěly k závěru, že jiná cesta k výnosnému obchodu s východem neexistuje.

2.3. Restaurace Britské Východoindické společnosti a obchodu v letech 1660–1709

Do období restaurace vstupovala Britská Východoindická na základě Cromwellovi charty, na kterou navázal král Karel II.¹²⁹ svou královskou chartou ze dne 3. dubna 1661. Nová charta zajišťovala výhodné podmínky pro podnikání, kodifikovala systém permanentních akcií a volební právo do orgánů společnosti pro majitele akcií v hodnotě nejméně pětiset liber. Britská Východoindická společnost se díky tomuto počínu dala považovat za společnost operující již plně na akciové bázi. Charta posilovala i výkonnou moc Společnosti na území Indie tím, že umožnila Společnosti vybírat velitele a důstojníky obranných plavidel a pevností, kteří byli oprávněni k vyhlášení války i uzavření míru s domorodými vládci, měli na starost správu území a vykonávání trestů nad anglickými poddanými. Soudní i trestní autorita guvernéra v Indii byla značně posílena, anglické soudy už se staly jen soudy v druhé instanci.

Vztah mezi Britskou Východoindickou společností a státem nabyl výrazně užší podoby než kdy dříve. Vliv na to měla bezpochyby skutečnost, že Společnost v prvních šestnácti letech své restaurace půjčila státu 170 000 liber. Stala se tedy pro Korunu zdrojem bohatství a nezávislosti. Podporu si Společnost získala i u Dolní sněmovny, která úspěšně společnost hájila před protimonopolními útoky. Roku 1651 byl vydán Zákon o plavbě, který fakticky vylučoval Nizozemsko, největší konkurenty společnosti, z obchodu s Anglií.

Významnou změnou také byla potřeba reorganizace obchodu a obchodních komodit, kterými byl podmíněn zisk Britské Východoindické společnosti. Hlavními obchodními komoditami se nyní staly především bavlněné látky, kaliko, hedvábí a potištěné kartouny. V roce 1688 již více než polovinu dováženého zboží tvořily bavlněné látky. Perské hedvábí vystřídal dovoz bengálského hedvábí, pepř byl nyní dovážen ze Sumatry a oblíbenými komoditami se taktéž staly čaj a káva.

---

¹²⁹ žil 29. května 1630 – 6. února 1685

Důležitým diplomatickým činem byl sňatek krále Karla II. s Kateřinou s Braganzy,¹³⁰ od které získal věnem Tanger¹³¹ a převážně indický ostrov Bombaj, který byl následně předán Britské Východoindické společnosti za každoroční rentu deseti liber. Toto královské privilegium přeneslo na Společnost suverénní práva nad celým teritoriem i obyvatelstvem ostrova. Toto privilegium přeneslo na Všeobecné shromáždění vlastníků¹³² a Výbor komisí¹³³ pověření vydávat zákony a nařízení sloužící ke správě území a přístavu, a na guvernéra přeneslo soudní pravomoci. Hospodářská nezávislost společnosti nad územím byla završena roku 1676, kdy byla v Bombaji povolena ražba mincí.¹³⁴

Bombaj se díky těmto privilegiím stala nejvýznamnější britskou faktorií. Ve faktorii byla důsledně dodržována náboženská tolerance, vznikla soudní správa a byl zaveden jednotný daňový systém. Podpora Společnosti Korunou se nadále projevovala novými privilegii, která byla společnosti darována. Chartou z 9. srpna 1683 byla potvrzena dosavadní vojenská práva Společnosti i pravomoc vyhlásit na území Asie, Afriky či Ameriky válku a mír.

Čím více se však prohlubovala vazba Koruny na stát a rostly zisky společnosti, tím více narůstala protimonopolní nálada v Anglii a tlak v obchodní konkurenci. Toto napětí vyústilo až v dlouhodobý soudní proces v letech 1686–1688 před anglických soudním dvorem, který měl posoudit legálnost privilegií Britské Východoindické společnosti. Proces vyústil v prohlášení nejvyššího sudího o plné platnosti monopolu a stíhání kupců narušující tento monopol na úkor Společnosti.

Vítězství však bylo pouze dočasné a situace se začala brzy měnit. Vliv na to měla prohraná válka s Mughaly,¹³⁵ kvůli které Společnost sice neutrpěla větší ztráty, ale neúspěšné vojenské akce přispěly k nárůstu vlny odporu, která vzrostla v Anglii po nástupu nové dynastie.

Podpora Společnosti u dvora zanikla nástupem Viléma Oranžského¹³⁶ a skandálem, kdy se Společnost pokusila uplatit poslance, aby u krále za společnost lobbovali.

---

¹³⁰ žila 25. listopadu 1638 – 31. prosince 1705

¹³¹ město v severním Maroku u Gibraltarského průlivu.

¹³² General Court

¹³³ Court of Commitees

¹³⁴ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 53

¹³⁵ válka proběhla v letech 1686-1688, konflikt skončil smírem, Společnost sice neutrpěla větší ztráty, ale musela zaplatit 15 000 liber za nový dokument potvrzující původní privilegia

¹³⁶ žil 14. listopadu 1650 – 8. března 1702

Nový panovník sice neměl nic proti Společnosti jako takové, ale uvnitř vládnoucích skupin whigů byly silné skupiny odpůrců společnosti, s významným vlivem u dvora. Opozice zavedla zvýšenou finanční kontrolu nad Společností, v roce 1689 byla parlamentem vytvořena komise, která měla dohlížet na řízení společnosti a nastínit budoucí postup její regulace. V září roku 1694 král kodifikoval princip rotace vedení společnosti, zavedl volbu guvernéra Společnosti a jeho zástupce každé dva roky a každoročně mělo být voleno osm komisařů. Všeobecné shromáždění¹³⁷ mělo nyní povinnost se scházet do osmi dnů v případě žádosti nejméně šesti členů s nominální hodnotou majetku 1 000 liber. Úkolem těchto panovníkových zásahů bylo především zkvalitnění a rozšíření vnitřní kontroly Společnosti.

Roku 1695 nastal další nečekaný obrat. Do stávající situace se vložil skotský parlament, který vydal parlamentní zákon o založení Skotské Východoindické společnosti¹³⁸ s oprávněním na obchod v Africe i v Indii. Britská Východoindická společnost se proti tomuto kroku radikálně bránila, kdy celou záležitost předložila k projednání oběma komorám parlamentu. Skotská společnost se setkala se silným odporem Dolní sněmovny, načež panovník zakázal veškeré anglické investice do této společnosti. Skotská Východoindická společnost neznamenal ve výsledku pro tu Britskou větší konkurenci.¹³⁹

Významnější a větší konkurenci pro Britskou Východoindickou společnost tvořila opozice, která se sjednotila do Všeobecné anglické společnosti.¹⁴⁰ Ta roku 1698 nabídla vládě půjčku ve výši 2 000 000 liber na 8% úrok, na rozdíl od Britské Východoindické společnosti, která nabídla jen 700 000 na 4% úrok.¹⁴¹ Na základě této půjčky získala Všeobecná anglická společnost právo na obchod s Indií. Jakmile se však Všeobecná anglická společnost dostala do finančních potíží, Britská Východoindická společnost skupila část jejich akcií. Stala se tak největším akcionářem a tím se s touto konkurencí vypořádala.

---

¹³⁷ orgán všech akcionářů (General Court of the Members)

¹³⁸ Scottish East India Company

¹³⁹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

¹⁴⁰ General Society

¹⁴¹ SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Přeložil Vladimír IRGL. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4. str. 664

Konkurence těchto dvou společností se však výrazně podepsala na obchodě v Indii. Indičtí panovníci nedokázali tyto dvě společnosti mezi sebou rozlišit, proto využili otevřených bojů mezi obchodníky obou společností a Angličany z mnoha míst vyhnali. Největší prohrou Britské Východoindické společnosti, v důsledku těchto bojů, byla dočasná ztráta Bengálska.

Vzájemné konflikty a řešení politickoekonomické situace v Anglii obě společnosti nakonec natolik vyčerpaly, že začaly uvažovat o sloučení. V návaznosti na to byla roku 1702 vydána tripartitní¹⁴² dohoda mezi Britskou Východoindickou společností, Všeobecnou společností a královnou Annou,¹⁴³ na jejímž základě měla Britská Východoindická společnost po sedmi letech, tedy od roku 1709 splynout se Všeobecnou společností. Nová společnost by byla řízená řediteli obou stávajících korporací. Měla tak vzniknout Sjednocená Společnost anglických obchodníků obchodujících ve Východních Indiích,¹⁴⁴ nadále však běžně nazývaná jako Britská Východoindická společnost.¹⁴⁵

2.4. Období stabilizace sjednocené společnosti v letech 1706–1743

Roky po sjednocení společností lze považovat za období klidné stabilizace a rozvoje vnitřní struktury nové Sjednocené Společnosti anglických obchodníků obchodujících ve Východních Indiích. Vnitřní struktura byla vytvořena na základě kompromisu mezi strukturami dvou bývalých společností. Novým vedoucím orgánem společnosti se stalo Direktorium,¹⁴⁶ které bylo voleno každý rok a skládalo se z 24 vlastníků akcií ve výši nejméně 2 000 liber. Aby se zabránilo vzniku oligarchie uvnitř Společnosti, byla zavedena ustanovení, že žádný ředitel nemůže být volen více než čtyři roky po sobě. Tento systém byl však často obcházen, řediteli společnosti byli nadále voleni významní obchodníci, kteří si úřad drželi čtyři roky, i po skončení volebního období si ve společnosti udrželi významný vliv.

---

¹⁴² třístranná

¹⁴³ žila 6. únor 1665 – 1. srpen 1714

¹⁴⁴ The United Company of Merchants of England Trading to the East Indies

¹⁴⁵ British East India Company

¹⁴⁶ Court of Directors

Významným orgánem společnosti byly výbory, kterých bylo sedm, ale význam jejich úřadu se značně lišil. Nejvýznamnější vliv měl korespondenční¹⁴⁷ a velký tajný výbor.¹⁴⁸

Všeobecné shromáždění tvořili všichni vlastníci s podíly v ceně nejméně 500 liber s tím, že každému náležel jeden hlas.

Vazby Společnosti ke státu ještě více zesílily, ale společnost se zapojení do vnitřní politiky státu vyhýbala, nebylo-li to v její prospěch a nezbytně nutné. V období stabilizace ustoupil zájem o obchod na Východě do pozadí za zájmy obchodu v amerických koloniích. Bankérem Britské Východoindické společnosti se stala Anglická banka,¹⁴⁹ která společnosti poskytovala jak krátkodobé půjčky, tak i stříbro exportované na Východ.

Tato doba vedla k možnosti stabilizace řízení obchodu, informačního systému, civilních i vojenských služeb a upevnila se i vnitřní struktura Společnosti.

Nejvýznamnějšími komoditami v importu se stal čaj, kaliko, hedvábí, surové hedvábí, káva, vlna, barviva a drogy. Mezi hlavní produkty na export patřilo stříbro, železo, měď, olovo a vlněné látky.¹⁵⁰

Významnou skutečností, která měla za následek akceleraci zisků Britské Východoindické společnosti, byl nárůst obchodních styků s Čínou. Čínské hospodářství do té doby nejevilo zájem o evropské produkty a snažilo se udržet svou autonomii. Avšak na přílivu stříbra z Evropy závisel peněžní oběh v zemi. Z tohoto důvodu se císař Kchang-si¹⁵¹ rozhodl v roce 1685 otevřít přístavy evropskému obchodu. Podmínky obchodu byly tvrdé, konkurence vysoká, ale obchod řídila přísná pravidla, stejná pro všechny Evropany. Angličanům se brzy podařilo zaujmout v obchodu s Čínou vedoucí postavení, pravděpodobně z důvodu vyšší poptávky na nabízeném indickém zboží. Jednalo se o bavlněné látky, ale i opium, které se Čínská vláda pokusila neúspěšně zakázat.¹⁵²

---

¹⁴⁷ Committee of Correspondence and Treasury

¹⁴⁸ Committee of Secresy

¹⁴⁹ založena roku 1694

¹⁵⁰ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 71

¹⁵¹ žil 4. května 1654 - 20. prosince 1722

¹⁵² WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 72

2.5. Francouzsko-britský střet a cesta k dobytí Bengálska

V první polovině 18. století zažívala Britská Východoindická společnost období klidné reformace a stabilizace základní organizace společnosti, na pozadí toho probíhaly na území indického subkontinentu zásadní změny, které měly dopad na celý budoucí vývoj Společnosti i Indie samotné.

Území indického subkontinentu bylo až dosud povětšinou ovládáno velkými mocnými říšemi a rody, ale nyní se tato uskupení začala pozvolna drobit a rozpadat. Významným mezníkem v dějinách Indie byla smrt posledního silného vládce Mughalské říše Aurangzéba,¹⁵³ který byl znám prosazováním náboženské nenávisti vůči hinduistům a prosazováním ortodoxních muslimů do čela vedoucích pozic. Po jeho smrti nedokázal jeho nástupce udržet vládu ve svých rukou a moc se rozdrobila do rukou navábů¹⁵⁴. Osmnácté století pro Indii znamenalo období bojů a přerozdělování země. Tato skutečnost v následujících letech usnadnila Britské Východoindické společnosti získat vládu v Indii.¹⁵⁵

Na pozadí těchto událostí byl francouzsko-britský střet, který probíhal společně s bojem těchto velmocí jak v Evropě, tak v Americe. Francii se podařilo upevnit svou námořní sílu, což vedlo k zapojení řady francouzských guvernérů do zápasu o rozpadající se Mughalskou říši. Francouzští guvernéři využívali diplomacie a podpory mughalských navábů k upevnění správní a vojenské síly ve francouzských koloniích a převážně ke snaze všemi možnými prostředky vyhnat Angličany z Indie. Došlo k několika ozbrojeným konfliktům, které nakonec vedly k uzavření míru v Cáhách dne 18. října 1748, který potvrzoval stav před ozbrojenými střety mezi Francií a Británií. Francie se zřekla svých vybojovaných území v Indii a navrátila Británii dobytý Madrás výměnou za kanadský Louisbourg.¹⁵⁶

Bojové střety, které se odehrály na území Indie mezi Francouzi, Angličany, ale i početnými navábovými vojsky ukázaly, že anglická armáda není dostatečně silná. Na druhou stranu však tyto boje prokázaly faktickou sílu evropských vojsk, která,

---

¹⁵³ žil 3. listopadu 1618–3. března 1707

¹⁵⁴ titul místodržících v provinciích indické Mughalské říše

¹⁵⁵ JOHNSON, Gordon, C. A. BAYLY a John F. RICHARDS. *The new Cambridge history of India*. New York: Cambridge University Press, 2006.

¹⁵⁶ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 71

ačkoliv byla početně výrazně menší, porážela bez přílišných ztrát veliká vojska navábova.¹⁵⁷

Mír byl však zatím jen dočasný a znamenal v podstatě jen přechod k novým formám boje. Evropské kolonie se tak staly základnami budoucích výbojů. Hlavní motivací byl růst poptávky po orientálních komoditách, zejména po látkách, bavlně, čaji a koření.

Čím lákavější byl obchod s Indií, tím urputnější byl boj o její ovládnutí pro Evropany. Francouzská expanze se zdála být neodvratitelnou. Přítrž francouzské expanzi učinil Robert Clive,¹⁵⁸ pouze s pěti sty vojáky a třemi děly se zmocnil navábova sídla v Karnátaku, na základě čehož se mu podařilo uzavřít spojení s rádžou z Tančávúru a máráthským vládcem, kdy společnými silami několikrát francouzské vojsko porazili. Francouzský vůdce byl odvolán, mezi Británií a Francií byl uzavřen mír a byl obnoven dosavadní stav.

Vojenských střetů mezi Británií a Francií byla až do padesátých let osmnáctého století ušetřena jedna z nejbohatších provincií na indickém subkontinentu, Bengálsko. Obchod mezi místními kupci a Evropany vzkvétal. Místní obchodníci bohatli na exportu místních látek a obchodu jak s Anglií, Čínou tak i s ostatními indickými provinciemi. Britská Východoindická společnost bengálským obchodníkům poskytovala ochranu na cestách po moři, bengálští bankéři byli zase závislí na přílivu anglického stříbra, kterým bylo placeno za místní produkty.

Roku 1756 však zemřel bengálský navába¹⁵⁹, který podporoval evropské obchodníky. Na jeho místo nastoupil jeho vnuk, který stál pouze o upevnění své vlastní moci. Zasáhl do britských práv odmítnutím vylepšení jejich opevnění, a když jeho zákaz nebyl uposlechnut, zajal několik britských úředníků, obklíčil britskou faktorii a dobyl jejich pevnost. V reakci na tento stav vyslala Britská Východoindická společnost flotilu a svou faktorii dobyla zpět. Aby demonstrovala svou vojenskou převahu, zničila Společnost i navábovo město. Přes neúspěšnou snahu navába vyjednat spojení s Francouzi, kteří respektovali podmínky míru a po několika dalších bitvách byl mezi Anglií a navábem uzavřen smír.

---

¹⁵⁷ KRÁSA, Miloslav, Dagmar MARKOVÁ a Dušan ZBAVITEL. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 8070212160. str. 160

¹⁵⁸ žil 29. září 1725–22 listopadu 1774, byl první britský guvernér v Bengálské faktorii.

¹⁵⁹ Alívardí Chán

V roce 1756 vypukla mezi Anglií a Francií sedmiletá válka, která byla řešením územních sporů mezi těmito dvěma velmocemi na území Ameriky. Aby Britové potvrdili svou převahu nad Francouzi i v Indii, dobyli francouzskou základnu v Bengálsku. Tento krok byl úspěšný, vedl k francouzské kapitulaci a Britové si tak natrvalo udrželi svou svrchovanou pozici v Bengálsku, i přes snahu navába Francouze nadále podporovat.

Na úkor toho byl sveden boj u vesnice Palásí,¹⁶⁰ kdy i přes obrovskou početní nevýhodu zvítězila Británie. Toto vítězství se stalo důležitým zlomem v budoucím politickém dění. Britská Východoindická společnost zde zůstala jedinou reálnou silou a stala se tak spoluaktérem budování vlivu nejen na bengálském území, ale částečně i na území celé Indie.

Britská Východoindická společnost získala od navába území i s právem získávat dívání.¹⁶¹

2.6. Získání dívání a počátky správy Britské Východoindické společnosti v Indii

Jak již bylo zmíněno výše, cesta ke správě Britské Východoindické společnosti nastala vítězstvím v bitvě u Pálásí roku 1757, která vedla k nastolení nového politického režimu na tomto území. V počátcích své správy se Společnost zdržela významnějších zásahů do politiky, její ambice tkvěly pouze ve snaze o obnovení systému za dob minulého režimu v zemi. S Britskou Východoindickou společností úzce spolupracoval nový naváb,¹⁶² který obnovil smlouvu, která přiznávala Společnosti důležitá privilegia. Mezi nejdůležitější patřilo privilegium razit mince a taktéž privilegium zamindáří, což bylo právo na výběr a správu daní ve dvaceti čtyřech perganech.¹⁶³ Na oplátku měla Společnost za vybrané finanční prostředky poskytovat navábovi vojenskou pomoc, což vedlo v budoucnosti k velkým problémům Společnosti. Navábova armáda nebyla soběstačná, časem

---

¹⁶⁰ bitva se odehrála 23. června 1757, navábova armáda měla přibližně 35 000 mužů (včetně 50 francouzských dělostřelců), zatímco armáda Britské Východoindické Společnosti a spojenců pouhé 3 000

¹⁶¹ právem vybírat daně

¹⁶² Mír Džáfar, který byl bývalý velitel vojenských jednotek Alívardího Chána

¹⁶³ v berních okrscích

dokonce došlo k jejímu úplnému rozpuštění a veškerá obrana tak zůstala na bedrech Britů.¹⁶⁴

Plukovník Robert Clive, který se zasloužil o vítězství v bitvě u Palásí, se stal guvernérem Bengálska, čímž prakticky získal vládu nad tímto územím. Clive si s navábem udržoval blízké vztahy, což vzbuzovalo nevoli proti navábovi u prostého bengálského lidu. Nové změny měly za následek obměny všech úředníků spjatých s bývalým režimem, což vedlo k nevoli a nutnosti zásahu britského státu do vnitřní bengálské politiky, čímž se stal její pevnou součástí.

Snaha Británie získat na bengálském území co největší zisk pro stát měla za následek úpadek nejvíce prosperující faktorie. Vlastní zájmy stavěla před zájmy místního obyvatelstva. Území se stalo zaostalým a nespokojenost tamního obyvatelstva vyústila až ve Velké Indické povstání, které je blíže popsáno v další kapitole.

Ačkoliv se toto období na první pohled jevílo pro Britskou Východoindickou společnost jako období prosperity, nebylo tomu tak. Z důvodu příslibu vojenské pomoci navábovi musela Společnost vynakládat ohromné finanční prostředky k udržení bojeschopné armády. Společně s územím Bengálska musela Britská Východoindická společnost spravovat i další území a investovat do udržení obchodu. Společnost se tak roku 1760 dostala na pokraj krize. V návaznosti na tento stav Robert Clive rezignoval na post guvernéra a Britové pod hrozbou násilí dosadili nového navádiho, který byl ochoten s Britskou Východoindickou společností spolupracovat a na důkaz vděku jí postoupil zámědárí v dalších třech významných oblastech.

2.7. Shrnutí kapitoly

V této kapitole se zabýváme pojmem Britské Východoindické jako takové, jejím vznikem a procesem jejího formování od založení chartou královny Alžběty I. v roce 1600 až do roku 1767, kdy Společnost získala správu nad většinou území na indickém subkontinentu.

---

¹⁶⁴ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

Britská Východoindická společnost byla založena převážně za účelem obchodu a zisku pro britský stát z výběru daní, od Koruny získala Společnost různá privilegia, která potvrzovala její význam. Jedním z významných privilegií bylo udělení výjimky na vývoz cenných kovů ze země. Časem se ukázalo, že na východních trzích není po anglickém zboží taková poptávka, velký zájem však byl o anglické stříbro, kterého bylo v Asii nedostatek.

Nejvýznamnějšími komoditami v importu se staly čaj, kaliko, hedvábí, surové hedvábí, káva, vlna, barviva a drogy. Mezi hlavní produkty na export patřilo stříbro, železo, měď, olovo a vlněné látky.

Mezi důležitá privilegia Britské Východoindické společnosti, která od britského státu obdržela, bylo posílení moci výkonné na území Indie. Společnost měla právo sama vybírat a jmenovat velitele a důstojníky ochranných plavidel a pevností, ti byli dále oprávněni k vyhlášení války i uzavření míru s domorodými vládci, měli taktéž na starost správu území a vykonávání trestů nad anglickými poddanými. Soudní i trestní autorita guvernérů v Indii byla značně posílena, anglické soudy už se staly jen soudy v druhé instanci.

Byť byla společnost na akciové bázi již založena, akciová forma společnosti se vyvíjela až do roku 1657, kdy přešla na bázi permanentního kapitálu. V čele společnosti stál guvernér a sbor 24 ředitelů, kteří spravovali různé sféry vlivu společnosti. Vnitřní struktura společnosti byla postupem jejího formování měněna.

Vliv Britské Východoindické společnosti značně stoupal, na území Indie začala zakládat vlastní faktorie, expandovala do Indonésie, Číny, na území dnešního Thajska a na několik let se jí podařilo založit faktorii dokonce v Japonsku.

O expanzi na Východ se však snažily i další evropské námořní velmoci, střet byl nevyhnutelný. Největší konkurenci v prvních letech formování společnosti pro Společnost tvořili Nizozemci, převážně na území dnešní Indonésie. Roku 1619 byl mezi Britskou a Nizozemskou Východoindickou společností uzavřen mír, který vydržel po celou dobu trvání obou společností. Dalšími konkurenty pro Britskou Východoindickou společnost tvořili Portugalci, kteří stáli u zrodu obchodu s Východem a svých výsad se nechtěli vzdát. Jejich vliv na Východě však časem polevil, a i mezi Portugalskem a Británií byl roku 1635 uzavřen mír.

Nejvýznamnější boje byli svedeny s Francouzi, kdy vzájemné nepřátelství přetrvávalo jak v Asii, tak v Evropě a Americe. Francii se po rozpadu Mughalské

říše v Indii podařilo navázat úzké diplomatické vztahy s novými místními vládci a nad Brity si tak vytvořit dočasnou převahu. I na území Indie mezi sebou svedli několik bojů, které však vyústily v mír a po vypuknutí sedmileté války v Evropě byla dobyta poslední francouzská pevnost na území Bengálska, což vedlo k plné nadvládě Britské Východoindické společnosti.

Vliv Britské Východoindické společnosti v Indii byl znatelný. Po roce 1757 se stala správcem významného území v celé Indii, získala právo razit mince, jmenovat do úřadu úředníky, získala právo zámindáří, vybírání daní a více či méně získala moc nad většinou území na indickém subkontinentu.

3. PŮSOBENÍ A REFORMACE BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI

Získání divání Britskou Východoindickou společností rozpoutalo v Londýně ohromný ohlas, trh s cennými papíry Společnosti byl „na roztrhání“. Získání tohoto privilegia pro Britskou Východoindickou společnost znamenalo desetiletí výrazných politických a obchodních úspěchů.

Toto období lze považovat za začátek výrazného růstu britského impéria, obchodní styky se rozšiřovaly i v jiných státech světa, převážně v Karibiku a Severní Americe, význam tohoto obchodu na čas dokonce předčil obchodní styky s Indií.

Úspěchy v Indii se samozřejmě setkaly i s vlnou kritiky převážně ze strany anti-monopolistů a svobodných obchodníků, kteří proti privilegovanému postavení Britské Východoindické společnosti vystupovali již od doby jejího vzniku. Kritika společnosti vzrostla v šedesátých letech 18. století, kdy do Londýna pronikly zprávy o nekalých taktikách zaměstnanců společnosti, které se pak staly podnětem pro vyšetřování společnosti. Kdyby však byl monopol společnosti zlomen, byla by ohrožena pozice Britské Východoindické společnosti jako výběřčího daní v Indii.

Obchod v Indii už ale přestal být výsadní záležitostí Britské Východoindické společnosti, příjmy z bengálských daní byly nyní příjmy celého národa. Ze zisku z výběru daní od roku 1767 získával stát finanční příjem od Společnosti ve výši 400 000 liber. Společnost byla tímto krokem zasazena do ekonomické sítě Britského impéria. Finance společnosti hrály jednu z nejvýznamnějších rolí na londýnském peněžním trhu.

Z počátku bylo na Indii pohlíženo jako na ideální formu imperiálního vztahu, stát díky správě Britské Východoindické společnosti získával pravidelnou sumu peněz bez nutnosti zasahovat do imperiální politiky. Středem zájmů většiny politiků bylo dosažení zisku bez nutnosti zasahovat do počínání společnosti. Toto mínění se změnilo počátkem vlády lorda Fredericka Northa,¹⁶⁵ kdy se objevil názor, že k udržení stálého ekonomického zisku je nezbytné zreformovat vztahy mezi Velkou Británií, Britskou Východoindickou společností a Indií.

---

¹⁶⁵ žil 13. dubna 1732 – 5. srpna 1792, byl britský premiér

Problémů spojených s projednáváním indických otázek bylo hned několik. Záležitosti týkající se Indie a Asie byly v parlamentu probírány zcela minimálně, většina politiků byla proto o těchto záležitostech velmi špatně informovaná. Téměř čtvrtina členů parlamentu byla taktéž akcionáři Britské Východoindické společnosti, jejich rozhodování bylo tedy často zastíněno vidinou zisku.

3.1. Vyšetřování z roku 1767

Získání práva na výběr daní bylo spojeno s nutností hned několika reformních činností, převážně v oblasti administrativy, práva a správy. Bylo požadováno vytvoření nového efektivnějšího systému pro výběr daní, aby co největší část zisku putovala zpět do Velké Británie. Většina členů zákonodárského výboru si však nepřála být zavlečena do řešení a vytváření imperiální legislativy.

Důvodem vzniku vyšetřování v roce 1767 byl boj o kontrolu vedení Britské Východoindické společnosti, který vznikl v roce 1766. Vyšetřování se zabývalo komplexním právním problémem týkající se otázky, zda je Britská Východoindická společnost oprávněna ponechávat si zisk z daní a získaná území. Společnost i Koruna předložily konkurenční právní nároky na příjmy z práva na výběr daní na území Indie.¹⁶⁶

Otázka svrchovanosti nad územím získané Britskou Východoindickou společností nebyla nikdy zpochybněna. „*Suverénní práva, moc a panství nad pevnostmi, lokalitami a plantážemi*“ Svrchovanost byla navěky vyhrazena Koruně chartou z roku 1698.¹⁶⁷

Na druhou stranu Společnost připomněla události z roku 1757, kdy Koruna zaručila Britské Východoindické společnosti, že kořist připadne Společnosti za předpokladu, že byla získána obchodní činností nebo při obranných akcích pouze za pomoci vlastních jednotek bez pomoci státu.

Britská Východoindická společnost mohla využívat argumentace, že Společnost „*držela tato Území v Indii, nikoli jako absolutní vlastnictví, ale jako statek předaný jí Velkým Mughalem a podle konstituce Mughalské říše podřízený každoroční*

---

¹⁶⁶ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 146

¹⁶⁷ taktéž

rentě.¹⁶⁸ V takovém případě by nad zisky z daní neměla Koruna ani vláda žádnou pravomoc.

Proti tomuto argumentovala vláda tvrzením, že právo na výběr daní získala Společnost od císaře jako válečnou kořist z vítězství, které Britská Východoindická společnost získala s významnou pomocí státu.

Ohledně této otázky se vedla dlouhá jednání za přítomnosti významných právníků dané doby, nebylo však možné dospět k jednoznačnému závěru a vyskytovaly se neustále další nejasnosti. Britská Východoindická společnost tak přišla s nabídkou, že bude ročně platit ministerstvu financí 400 000 liber. Státu byl přislíben ohromný finanční obnos bez nutnosti investice do správy a výběru daní. Vláda tuto dohodu, za podmínek platnosti na pouhé dva roky, přijala. Britské Východoindické společnosti tak zůstala všechna území a posílila si svou pozici jediného legálního teritoriálního vlastníka v Bengálsku.¹⁶⁹

3.2. Vztahy Velké Británie a Britské Východoindické společnosti v letech 1766–1769

Události spojené s vyšetřováním v roce 1767 poukázaly na nutnost stanovení dohledu nad kroky Britské Východoindické společnosti. Indie zůstávala mimo dopad britské diplomacie a budování politických vztahů bylo ponecháno na úvaze Společnosti. Přijetí dívání proběhlo bez konzultace s řediteli společnosti, natož s britskou vládou. Společnost sice avizovala fakt, že je v jejím zájmu mírové navazování nových obchodních spojení, nikoliv vojenské dobývání území, bylo však rozhodnuto o nutnosti regulace budoucích politických a diplomatických kroků Společnosti.

Další problém byl spatřován ve svévoli zaměstnanců společnosti, kteří často svůj zisk ve vnitroasijském obchodu stavěli před zájmy Společnosti. Zaměstnanci byli často zapleteni do korupce a špinili dobré jméno Společnosti. Bylo nutné vytvořit orgán pro zlepšení dozoru a koordinaci zaměstnanců v Indii. Na základě této iniciativy byla zřízena Dohlížitelská komise,¹⁷⁰ která byla složena ze tří komisařů.

---

¹⁶⁸ citace WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 147

¹⁶⁹ taktéž

¹⁷⁰ Supervisory Commission

3.3. Pokusy o civilní, vojenskou a soudní reformu

I samotné vedení Britské Východoindické společnosti si muselo přiznat, že uvnitř společnosti nepanují uspokojivé podmínky a s ohledem na získání teritoriální odpovědnosti nad územím bengálským není možné tyto nedostatky ignorovat. Zřízení Dohlížitelské komise byl pouze jeden z mála aspektů snahy o reformu civilního, vojenského a soudního systému. Prioritou byla převážně snaha o zavedení nových standardů chování a služebních povinností zaměstnanců tím, že by na významné pozice v Indii jmenovala čestné a schopné muže. V roce 1772 však Společnost zjistila, že není schopná tyto nezbytné reformy provést vlastními silami a musela do svých aktivit zapojit vládu.¹⁷¹

Byla přijata série doporučení, kterými se měli zaměstnanci Britské Východoindické společnosti v Bengálsku řídit. Byl zcela zakázán soukromý obchod, činnosti a povinnosti zaměstnanců byli detailně vymezeny, doporučení se zabývalo i otázkami bydlení, odíváním a životem zaměstnanců, luxus měl být nahrazen jednoduchostí a hospodárností.

Reformy se dostalo i vojenské služby. Vojenské jednotky v Bengálsku byly posíleny a stálé jednotky byly vytvořeny i na území Británie.

V Kalkatě, hlavním městě Bengálska, sídlil zvláštní soud zvaný Mayor's Court, který projednával jak civilní, tak trestní agendu. Měl pravomoc rovněž nad Indy, pokud mu dali podnět k posouzení svých civilních záležitostí. Odvolací instancí tohoto soudu tvořil prezident a bengálská rada. Spousta činností soudu byla doposud nevyřešena a volala po reformaci. Roku 1770 bylo vydáno opatření, že dopustí-li se zaměstnanec společnosti trestního činu na jiném občanovi Velké Británie, bude soudně stíhán v Británii. Tresty se sjednotily s tresty ve Velké Británii.

Ředitelé Společnosti iniciovali návrh zákona nazvaný „*Návrh pro lepší řízení záležitostí Východoindické společnosti a jejich zaměstnanců v Indii a pro vhodnou správu justice s Bengálsku*“, návrh vstoupil ve známost jako „*Judicature Bill*“.¹⁷²

---

¹⁷¹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

¹⁷² BOWEN, H. V. *Revenue and reform: the Indian problem in British politics, 1757-1773*. New York: Cambridge University Press, 1991. ISBN 0521403162. str. 94

Judicature Bill obsahoval následující reformy. V Kalkatě měl vzniknout Vrchní soud,¹⁷³ který by měl na starosti všechny civilní, trestní a náboženské případy na území Bengálska. Soud měl mít pravomoci nad britským obyvatelstvem, křesťany a měl řešit kauzy vznesené místními obyvateli proti Britům. Soud měl mít tři soudce jmenované Společností a schvalované lordem kancléřem.¹⁷⁴ Soudci nesměli provozovat soukromý obchod ani přijímat dary, toto omezení mělo být rozšířeno na všechny zaměstnance Britské Východoindické společnosti.¹⁷⁵

3.4. Vyšetřování v letech 1772–1773

Snahy předchozího dozoru nad zaměstnanci vytvořením Dohlížetelské komise a jmenování třech dohlížitelů vzaly za své, když do Londýna dorazila tragická zpráva o ztroskotání lodi, na které se dohlížitelé do Indie plavili. Na jmenovanou trojici bylo spoléháno takovým způsobem, že dlouhou dobu neproběhl ani žádný pokus o jmenování nové komise. O jmenování nové komise začalo být diskutováno v dubnu roku 1772. Vybraná komise se skládala z jedenatřiceti členů s rozdílnými názory. Hlavním cílem této komise bylo prozkoumat „*charakter, stav a podmínky Východoindické společnosti a britských záležitostí.*“¹⁷⁶

Jednání komise se však zvrhla do debat osobní povahy, sloužila tak jako místo pro vzájemné obviňování a neshledala se s kýženými výsledky.

Konečným výsledkem všech jednání bylo, že politická iniciativa byla přenesena na vládu a nyní bylo v její moci, jak bude problém indické otázky řešen.

Do jednání vlády se zapojil i král Jiří III., který poukázal na důležitost vyřešení finančních problémů Britské Východoindické společnosti v co nejkratším časovém horizontu. Východoindické obchody považoval ale spíše za problém Anglie než za problém Britského impéria.

28. listopadu roku 1772 byl vytvořen Tajný výbor s třinácti členy. Hlavním cílem tohoto výboru bylo podrobně analyzovat všechny, domácí a zahraniční, aspekty

---

¹⁷³ Supreme Court

¹⁷⁴ Lord Chancellor

¹⁷⁵ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

¹⁷⁶ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 210

záležitostí Britské Východoindické společnosti. Výbor měl pravomoc předvolávat si svědky a vyžádat si potřebné dokumenty, scházet se mohl kdekoliv a kdykoliv. Britské aktivity v Indii nebyly nikdy v historii podrobeny tak detailnímu zkoumání a kontrole.

3.5. Přijetí Northova zákonodárství

Ke zlomu v dlouho zavedeném systému vyměňování návrhů a debat mezi Britskou vládou a Britskou Východoindickou společností došlo v květnu roku 1773¹⁷⁷, kdy začala první jednání o přijetí Regulačního zákona.¹⁷⁸

Prvním projednávaným článkem byl článek týkající se každoroční volby ředitelů Společnosti. V zájmu lepší kontinuity rozhodovací schopnosti mělo být každoročně voleno 6 ředitelů. Tento akt byl navržen pro usnadnění kontroly nad Společností vládou a byl schválen.

Druhou projednávanou záležitostí byl článek týkající se podmínek volební kvalifikace. Byl vznesen návrh, aby byla dolní hranice pro volební kvalifikaci a pro členství ve všeobecném shromáždění vlastníků zvýšena z 500 liber na 1 000 liber. Právo na jeden hlas ve všeobecném shromáždění vlastníků akcií mělo náležet akcionářům, kteří vlastnili akcie v hodnotě 1 000 liber. Pro dva hlasy bylo nezbytné vlastnit akcie ve výši 3 000 liber, pro tři hlasy akcie v hodnotě vyšší než 6 000 liber, a pro možnost mít čtyři hlasy bylo nutné vlastnit akcie v hodnotě vyšší než 10 000 liber.¹⁷⁹

Do ustanovení zákona byla zakomponována státní půjčka Společnosti ve výši 1 400 000 liber pro překlenutí její složité finanční situace. Tento akt se však shledal s významnou nevolí. S přijetím půjčky byla spojena debata ohledně vyplácení výše dividend. Výplata dividendy byla omezena na 6 %, dokud nebude půjčka státu splacena, 7 % dividendy měla být vyplácena, dokud celkový dluh Společnosti nedosáhne výše 1 500 000 liber. Společnost však získala zpět přebytek získaný

---

¹⁷⁷ za vlády premiéra Fredericka Northa

¹⁷⁸ Regulating Bill

¹⁷⁹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

z teritoriálních daní, který měl být do té doby ve výši 400 000 liber ročně vyplácen státu.¹⁸⁰

Zavedena byla taktéž povinnost Společnosti vyvézt ročně britské výrobky ve výši 287 000 liber. Původně bylo jednáno o hodnotě 387 000 liber, ale s ohledem na přeplněné sklady Společnosti a ekonomickou situaci v Indii byla částka snížena.

Důležitým nástrojem regulace byla kodifikace rozdělení civilní a obchodní odpovědnosti. Aby zamezil soukromému obchodování úředníkům výkonné moci, stanovil výši platů vysokých úředníků opravdu štedře. Generální guvernér měl získat plat ve výši 25 000 liber, poradce guvernéra ve výši 10 000 liber, 6 000 liber měl obdržet nejvyšší soudce a 5 000 liber měli obdržet ostatní úředníci.¹⁸¹

Generálním guvernérem Společnosti byl nově jmenován Warren Hastings.¹⁸²

Přijetím regulačního zákona byla vyřešena spousta otázek ohledně vnitřní struktury společnosti, k projednání zůstávalo pouze to, jak by mohla vláda a Koruna snáze zasahovat do záležitostí vyhrazených Britské Východoindické společnosti.

3.6. Shrnutí kapitoly

Období v letech 1757–1773 bylo pro Britskou Východoindickou společnost dobou složitého vývoje. Ovládnutí Bengálska postavilo společnost z postavení obchodní společnosti do pozice faktického vládce rozsáhlého území. Společnost tímto byla zatažena do vnitřní politiky území a byla nyní zodpovědná za její ochranu. Velkým zlomem bylo roku 1765 získání dívání, práva na výběr daní.

Výše daňového zisku upoutala britský stát, bylo nezbytné přistoupit na nové formování vztahu mezi Britskou Východoindickou společností a britským státem. Stát si na zisk z daní činil nárok, což rozpoutalo dlouhá léta debat a vyšetřování Společnosti, dle kterých byla nakonec uzavřena dohoda, kdy se Společnost zavázala platit ročně 400 000 liber za podmínek ponechání jí indické državy.

Získání dívání a správy nad indickým územím však vedly spíše k rozkladu uvnitř Společnosti, který vyvrcholil její krizí v roce 1772, kdy se Britská Východoindická

---

¹⁸⁰ taktéž

¹⁸¹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7. str. 250

¹⁸² žil 6. prosince 1732–22. srpna 1818

společnost dostala do platební neschopnosti a zjistila, že se není možná zreformovat bez pomoci státu.

S ohledem na své zkušenosti v ostatních částech britského impéria, zejména v Severní Americe, se britský stát rozhodl nepřijmout přímou odpovědnost, ale zasloužil se o přijetí reformních opatření, která měla opět zpevnit vnitřní strukturu společnosti.

Jednalo se převážně o zákaz soukromého obchodu, významným zaměstnancům byly poskytnuty vysoké platy jako prevence proti korupci, byla zlepšena správa justice, volebního orgánu a taktéž byla zvýšena kontrola nad činností Společnosti ze strany jmenovaného generálního guvernéra a malé výkonné rady.

4. VLIV BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI

Expanze Britské Východoindické společnosti je úzce spojená s rozkladem Mughalské říše na indickém subkontinentu. Bylo nezbytné posílit svou vlastní obranu a prakticky „obchodovat se zbraní v ruce“, postupně tyto tendence začaly přerůstat v mocenské ambice. Ve vedení Společnosti se začaly projevovat snahy o přeměnu dosud obchodní společnosti s právem monopolu v teritoriální mocnost. Hlavním nástrojem budování koloniálního impéria se stalo uzavírání subsidiárních smluv a anexe území.

Čtvrtá kapitola této diplomové práce se zabývá rozšiřováním vlivu Britské Východoindické společnosti v Indii, rozebírá zejména ovládnutí tří nejdůležitějších indických území – Maisúru, Karnátaku a Bengálska.

4.1. Podmanění Maisúru

K získání moci nad územím Maisúrského království, které si vždy udrželo svou nezávislost a zůstávalo na okraji sféry vlivu mughalského impéria, bylo zapotřebí čtyř anglo-maisúrských válek.

První válečný konflikt vypukl v roce 1767, kdy boj zinscenovali Máraťové, kteří Maisúr napadli. První boje skončili vítězstvím Maisúru, s kterými Britská Východoindická společnost uzavřela dne 4. dubna 1769 mírovou smlouvu, která zavazovala obě smluvní strany k poskytnutí vzájemné vojenské pomoci v případě napadení nepřítelem. Už o rok později však svého závazku nedostála. Britové si tímto svým krokem znepřátelili místní obyvatelstvo i sultána Haidara Alího, který o Britech prohlásil: *„přišli, jak říkali, směňovat své výrobky, avšak pouze olupují zemi o její bohatství, o její obyvatelstvo, o její úrodnost, o její slávu. Výměnou za poklady, které vyvázejí, přivezli do Hinduistánu své neřesti, své choroby a své nesnáze. S knížaty, která jim pro svou důvěřivost anebo nešťastnou náhodou padnou do rukou, jednají jako se zbožím, které se vystavuje na tržišti, a hodnotí je*

*jen podle toho, nakolik mohou posloužit zájmům těchto chtivých cizinců. Počet jejich zrad a křivých přísah se rovná počtu jejich smluvních závazků a ujištění.*¹⁸³

Druhá anglo-maisúrská válka proběhla v letech 1780–1784, kdy se na ní výrazně podílela i Francie. Po vypuknutí konfliktu mezi těmito velmocemi v Evropě napadla Britská Východoindická společnost francouzské faktorie, které z části sídlily i na území Maisúru. Sultán Hairud Alí, hnán svou nenávisť a cílem vyhnat všechny Brity ze země se spojil s Maráthy, kteří byli v té době se Společností ve válečném stavu, a zahájil další konflikt. K vítězství bylo třeba diplomatického jednání, které společnost uskutečnila s Maráthy o ukončení spojení s Maisúry. Důležitým zlomem bylo uzavření míru mezi Anglií a Francií, kdy francouzští spojenci Maisúru odmítli dále v bojích pokračovat. Byla tedy zahájena mírová jednání, která vedla k uzavření mírové dohody ze dne 1784, kdy se obě strany zavázaly vyklidit dobytá území a propustit zajatce. Mír však byl pouze dočasný.¹⁸⁴

K dalšímu konfliktu došlo hned roku 1790, kdy se Típu, syn sultána Hairuda Alího, pokusil k vítězství nad Británií navázat důležitá spojení s Francií. Francie se však nacházela v předvečer pádu starého režimu a byla zmítána krizí, proto si další válečný konflikt v Indii nemohla dovolit.

Britská Východoindická společnost v této době procházela hlubokou krizí a obdobím s nedostatkem finančních prostředků. Anglo-maisúrský konflikt ji však přinesl ohromné zisky.

I přes nepovedenou snahu získat silná spojení se maisúrský vládce do konfliktu pustil, ve snaze využít ve svůj prospěch znalost terénu bitevního pole. Dostalo se mu však těžké porážky a musel přistoupit na ponižující mírové podmínky. Byl nucen zaplatit 33 milionu rupií jako válečné náhrady a vzdát se poloviny svého území.¹⁸⁵

Maisúr byl ušetřen úplného zničení a vládci byla dána milost. Toto pochybení a milosrdenství Britů vedlo k dalšímu, již poslednímu válečnému konfliktu. Vládce Típu se s prohrou nechtěl smířit a opětovně apeloval na francouzského vládce s další žádostí o spojení. O této skutečnosti se však Britové zakrátko dozvěděli

---

¹⁸³ citace STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 643

¹⁸⁴ taktéž

¹⁸⁵ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9.

a považovali ji za vyhlášení války. Dle míněné Britské Východoindické společnosti „rozdrcení Maisúru již nesneslo odkladu“ a za necelé tři měsíce se společnost těšila z vítězství, které mělo za následek rozdrčení moci maisúrského sultána a francouzského vlivu. Britské Východoindické společnosti se nyní otevírala cesta k uchvácení celé Indie.¹⁸⁶

4.2. Podrobení Karnátaku

Vládcem karnatáského území byl naváb Muhammad Alí, který svou pravomoc vládnout odvozoval od mughalského císaře, což Britskou Východoindickou společnost stavilo do podřízené role tohoto vládce. Britové formálně nadřízenost vládce uznávali až do roku 1801, faktickou moc v zemi však vykonávala Britská Východoindická společnost, na jejíž obraně a vojskách stála bezpečnost celé země.¹⁸⁷

Když roku 1780 vypukla anglo-maisúrská válka, byl naváb donucen k přenechání odpovědnosti a práva na výběr daní Společnosti, nazpátek mu byla odváděna jedna šestina zisku.

Roku 1785 byl Muhammad Alí přinucen k přijetí nové subsidiární smlouvy, která ho zavazovala k financování společné obrany země částkou ve výši 900 000 padot a taktéž se zavázal k splácení dluhů, které stihl za léta svého panování vytvořit na úkor Britské Východoindické společnosti i soukromých věřitelů. Úhradu těchto závazků si Britové pojistili držením rozsáhlých území. Brzy se ukázalo, že naváb nebude schopen svých závazků dostát, a proto Britská Východoindická společnost převzala správu země do svých rukou. Společnosti připadla povinnost prosazovat navábovi nároky. Tento druh správy ale přinášel spíše zkomplikování současného stavu.¹⁸⁸

Britská Východoindická společnost tak roku 1795 rozhodla uskutečnit třeba i proti vůli navába administrativní reformy, které měly za cíl podrobit si místní poddané. Reforma se setkala s odporem, a dokonce s povstáním místních obyvatel, které však

---

¹⁸⁶ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 649

¹⁸⁷ taktéž

¹⁸⁸ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9.

bylo roku 1801 potlačeno. Výměnou za zachování dědičného titulu a podílu z daňového výnosu se Britská Východoindická společnost stala svrchovaným vládcem nad územím Karnátaku.

4.3. Britská expanze a ovládnutí Bengálska

Bengálsko bylo jednou z provincií Mughalské říše, v jejímž čele stál naváb, místodržící, který uznával svrchovanost císaře v Dillí.¹⁸⁹

Naváb Bengálska s Britskou Východoindickou společností udržoval dobré a korektní vztahy. Společnost začala uplatňovat na území Bengálska obchodní výsady, které získala přímo od císaře. Naváb tyto prakticky shledával jako obcházení své nezávislé vladařské autority. Obával se, aby se Britové nepokusili neurovnané poměry v zemi využít k posílení vlastní pozice. Těmto snahám se pokusil předejít obsazením britské pevnosti Fort William v Kalkatě. Tento krok nenechali Britové bez odezvy a do Bengálska vyslali námořní flotilu. Tato jednání vyvolala konflikt blíže popsany v podkapitole 2.5 této práce.

Vítězství v bitvě u Palásí, kdy britské vojsko porazilo značnou přesilu, postavilo Britskou Východoindickou společnost do pozice jediné reálné síly schopné určovat osudy Bengálska, ale také zasahovat do vývoju celé Indie.

Britové využili tohoto vítězství, aby se zbavili i zbývajících evropských konkurentů, Nizozemců, kteří využívali Bengálsko jako cenný zdroj textilií, ale i opia.

4.4. Konsolidace britské moci v Bengálsku

Bengálsko stihlo v letech 1768–1769 ničivé sucho a neúroda, které vyústily k hladomoru, který měl za následek deset milionů obětí a ohromnou chudobu. Na tyto tragické události však správci a výběřčí daní společnosti nebrali ohled a necitlivým způsobem donucovacího výběru daní zapříčinili úpadek řady

---

¹⁸⁹ SPEAR, Percival. *A history of India: from the sixteenth century to the twentieth century*. Repr. with rev. London: Penguin Books, 1978. Pelican Books. ISBN 0-14-020770-8.

velkostatků, zbídačení rolnictva a vyliďnění bengálského venkova.¹⁹⁰ Lord Clive se vzdal svého úřadu generálního guvernéra Bengálska a vrátil se do Anglie. Nedokázal odvrátit úpadek Britské Východoindické společnosti a nekalé praktiky zaměstnanců na úkor společnosti. Tyto skutečnosti vedly k ustanovení vyšetřovacích výborů, které jsou podrobněji probrány ve třetí kapitole této práce.

Na základě Regulačního zákona z roku 1773 byl do funkce generálního guvernéra Bengálska jmenován Warren Hastings, který měl za úkol zreformovat správní systém provincie a vylepšit hospodářské postavení zpustošené provincie. Mezi první provedené reformy patřily reformace daňové správy. Státní pokladna byla přemístěna do Kalkaty a byl sjednocen systém výběru daní zřízením důchodkového výboru, který svým špatným neuvážením a svěřením pravomocí do rukou mužů bez patřičných zkušeností zapříčinil nespokojenost místních rolníků, která vedla až k vyliďňování území.¹⁹¹

Roku 1773 byli britští výběřčí daní nahrazeni indickými úředníky, kteří podléhali provinčním radám. Roku 1781, aby došlo k opětovnému získání kontroly nad skutečným stavem a výnosem z daní, byla předána berní správa opět do rukou evropských výběřčích. I přes všechny provedené reformy nedosahovala daňová správa až do roku 1793 uspokojivé úrovně. Roku 1793 došlo k sjednocení sazby na pozemkovou daň.

4.5. Shrnutí kapitoly

V období, kdy Britská Východoindická společnost zažívala období hospodářského úpadku a na domácí půdě v Londýně musela čelit vyšetřování a oslabování svého vlivu, na indickém subkontinentu rostly její mocenské ambice a snažila se rozšířit svou moc.

V letech 1767–1799 došlo k prvním ozbrojeným konfliktům mezi Britskou Východoindickou společností a maisúrským vládcem. Maisúrové byli proslulí svou nenávisť vůči Britům a ze svého území se je snažili vyhnat všemi možnými

---

¹⁹⁰ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 670

¹⁹¹ WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600-1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

prostředky, zejména uzavřením spojenectví s Francouzi, kteří se však po uzavření míru a vyostřující situaci na domácí půdě do dalších válek s Británií nechtěli pouštět. Bez mocného spojence nemělo maisúrské vojsko proti Britům šanci, podlehlí tedy kruté porážce a Maisúrské království se dostalo pod správu Společnosti.

Roku 1801 se Britské Východoindické společnosti podařilo rozšířit svůj vliv na celé Koromandelské pobřeží v Indii tím, že získala území Karnátaku. Hlavní mocenskou silou na tomto území se Společnost stala převážně pozvolným omezováním vlivu místního nabáva, jehož nároky a nemožnost plnění smluvních ujednání přesahovaly pro Britskou Východoindickou společnost přípustnou mez, a diplomatickými dohodami s následníky nabáva, dosazených společností.

Roku 1757, zářným vítězství v bitvě u Palásí, v níž britské vojsko zvítězilo proti ohromné přesile, se podařilo Britské Východoindické společnosti vytvořit v bengálské provincii svou pevnou základnu. To umožnilo pravý počátek britské nadvlády v Indii a vytvoření britské koloniální říše v Asii.¹⁹² Britská Východoindická společnost získala dívání, právo vybírat daně.

Právo na výběr daní na území Bengálska bylo středobodem spousty debat jak v Londýně, tak v Indii. Vznikla celá řada daňových reforem, o které se zasloužil generální guvernér Společnosti Warren Hastings a jeho nástupce, lord Cornwallis, který změnil systém daňových okrsků a celý systém výběru daní. Reformy se dočkalo i soudnictví a obrané jednotky.

---

¹⁹² COLVIN, John. *Rozhodující bitvy: 21 klíčových pozemních a námořních střetnutí od roku 480 př. n. l. do roku 1943*. Přeložil Blanka BRABCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-388-4. str. 167

5. ZÁNİK BRITSKÉ VÝCHODOINDICKÉ SPOLEČNOSTI A VZNIK BRITSKÉHO IMPÉRIA

Události popsané výše, včetně mnoha významných vítězství, vedly k ovládnutí téměř celého indického subkontinentu Britskou Východoindickou společností, která se stala hlavní mocenskou silou v Indii.

Indie měla stále ještě svého císaře z rodu Mughalů, který sídlil v dnešním hlavním městě Dillí, ale většina významného území spadala pod správu Bengálska, které ovládala Společnost. I přes tuto skutečnost se Britská Východoindická společnost snažila v posledních letech své existence učinit kroky, aby se zcela odpoutala od moci císaře.

Poslední kapitola této diplomové práce se zabývá postupným vzestupem pravomocí a vlivu Britské Koruny na úkor ochabnutí a omezení vlivu Britské Východoindické společnosti. Zlomovou událostí, která vedla k ztrátě privilegií a vlády Společnosti v Indii, zejména v oblasti Bengálska, bylo Velké Indické povstání. Příčiny vzniku, společně s jeho průběhem si probereme v této kapitole.

5.1. Budování britského impéria

Britská Východoindická společnost ovládala většinu nejvýznamnějšího území na indickém subkontinentu a byla faktickým vládcem Indie, formálně však Indii stále vládl císař sídlící v Dillí. Na mincích ražených v Indii byl stále vyobrazován císař, úřední pečeť vyjadřovala podřízenost císaři a při audiencích císaři bylo stále povinností předávat panovníkovi peněžité dar jako důkaz jeho nadřazenosti. První snahy k dosažení nezávislosti na císaři byly uskutečněny již roku 1772 guvernérem Bengálska, kdy odmítl zaplatit dohodnutý tribut císaři. V tomto kroku dále pokračovali i jeho nástupci až do roku 1813, kdy britský král Jiří III.¹⁹³ vyhlásil ve své chartě nezávislost Britské Východoindické společnosti na císaři Indie.¹⁹⁴

---

¹⁹³ žil 4. června 1738 – 29. ledna 1820

¹⁹⁴ WANNER, Michal. Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600–1773). Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

Dalším významným krokem k ovládnutí indického území bylo zavedení odúmrťí. Pokud na území, které ještě plně nespadlo pod správu Britské Východoindické společnosti, zemřel vládce tohoto území bez přímého potomka, tak toto území propadlo plně Britské Východoindické společnosti. Dále byly zrušeny knížecí tituly.

Cesta k sesazení císaře trvala od prvních iniciativ desítky let. Postupnými kroky se Společnosti podařilo roku 1858 zbavit trůnu posledního mughalského císaře Bahádura Šáha II.¹⁹⁵ a prohlásit Indii za britskou kolonii.

Porážkou Napoleona Bonaparte¹⁹⁶ si Velká Británie ukotvila postavení světové velmoci a ovládla rozsáhlá území na celém světě. V Asii se Británii podařilo obsadit Jávu, Singapur, Malakku a Barmu, činila tak pod záštitou Britské Východoindické společnosti, která ve prospěch Koruny ztrácela stále více privilegií a pravomocí.

Důsledky správy Britské Východoindické společnosti byly pro Indii spíše zničující, Britové hleděli primárně na vidinu zisku, bez ohledu na místní obyvatelstvo a budoucí fungování a prosperitu území. Příkladem této skutečnosti byl obchod s bavlnou. Britové od místních obyvatel vykupovali pouze bavlnu jako surovinu a převáželi ji zpět do Británie ke zpracování, manufaktury na výrobu textilních látek tak v Indii zanikaly.¹⁹⁷ Největší dopad měly tyto praktiky na Bengálsko, které před britskou správou patřilo k jednomu z nejbohatších území v Indii. Bengálsko bylo do té doby významnou průmyslovou oblastí, pod nátlakem Britů se však muselo přeorientovat na zemědělství a ztratilo tak většinu svého tehdejšího bohatství.

Britové začali zakládat misijní křesťanské školy a vštěpovat Indům křesťanství, i přes rozsáhlou nevoli ředitelů Britské Východoindické společnosti. Společnost po celou dobu svého trvání udržovala silnou náboženskou toleranci, nezasahovala do zvyků indického obyvatelstva a ani se je nepokusila „poangličtit“. Tušila, že by tyto kroky vedly k narušení vztahů mezi obyvatelstvem a Společností.¹⁹⁸

Velká Británie silně zasáhla do indického kastovního systému a zakázala neetické právní obyčeje, například pohřbívání vdov společně s mrtvým manželem.

---

¹⁹⁵ žil 24. října 1775 - 7. listopadu 1862

¹⁹⁶ žil 15. srpna 1769 – 5. května 1821

¹⁹⁷ BAIROCH, Paul. *Economics and world history: myths and paradoxes*. Chicago: University of Chicago Press, 1993. ISBN 0226034623. str. 88

¹⁹⁸ FERGUSON, Niall. *Britské impérium: cesta k modernímu světu*. V českém jazyce vydání druhé. Přeložil Rudolf CHALUPSKÝ. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-2010-3. str. 164

Obyvatelé Indie tyto kroky považovali za silný zásah do jejich zvykového práva a náboženských a morálních hodnot.

Británie ale přinesla do Indie i značný technický pokrok, zasloužila se o vybudování indické železnice, elektrického telegrafu a jednotného systému poštovních služeb. Ani tyto zásluhy se však neshledaly s uznáním místních obyvatel, a ještě více prohloubilo vlnu odporu proti Britům, který nakonec vyústil ve Velké Indické povstání v letech 1857–1859.¹⁹⁹

5.2. Velké indické povstání v letech 1857–1859

„První vlaštovky“ Velkého Indického povstání se objevily již na začátku roku 1857. V posádkách bengálské armády se ve jméno obrany svého náboženství vzbouřili indiští vojáci a ve zbrani napadli britské důstojníky, bez toho, aby se je ostatní vojáci pokusili zastavit. Britská vláda v reakci na tuto událost tento vojenský útvar rozpustila a viníky odsoudila k trestu smrti oběšením. Po tomto incidentu bylo však jen otázkou času, kdy tyto konflikty přerostou v celé povstání.²⁰⁰

Jako první se 10. května vzbouřila posádka bengálské armády v Mérathu. Povstání sice bylo potlačeno a povstalci potrestáni, ale na jejich činy hned dalšího podvečera navázal další pluk, který se zmocnil zbraní, zabil všechny Evropany včetně důstojníků, osvobodil uvězněné druhy a odtáhl na Dillí. Tato vzpoura zastihla Brity zcela nepřipravené.

Do čela povstání byl postaven bývalý císař, Bahádur Šáh II., císař, kterého roku 1858 zbavila Britská Východoindická společnost posledních zbytků moci. Zprávy o úspěšném povstání, společně o prohlášení Bahádura Šáha II. císařem, vyvolaly lavinu dalších povstání jak vojenských jednotek, tak civilistů téměř po celé zemi.²⁰¹

Na všech místech měla povstání téměř totožný průběh, Indové povraždili britské důstojníky i všechno britské obyvatelstvo, které nestačilo uprchnout, propustili

---

¹⁹⁹ SPEAR, Percival. A history of India: from the sixteenth century to the twentieth century. Repr. with rev. London: Penguin Books, 1978. Pelican Books. ISBN 0-14-020770-8.

²⁰⁰ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9.

²⁰¹ taktéž

z vězení trestance, vypálili vládní budovy a poté se vydali do Dillí nebo se připojili k vojskům místního vládce, který se pokusil nabýt moci.²⁰²

První kapitulace Britů přišla v červnu roku 1857, kdy se Britové ocitli v obležení zhruba 4000 vzbouřenců v Kánpuru.²⁰³ Společně s vojáky se začalo bouřit i ozbrojené civilní obyvatelstvo islámského vyznání, které bylo ve jménu dillijského císaře vyzváno, aby se pod zelenou vlajkou Prorokovou připojilo k džihádu.²⁰⁴ Toto vzbouření bylo tvrdě potlačeno. Britové, zasáhnutí dosud krutými porážkami, trestali, byť jen podezřelé, trestem smrti.

6. července roku 1857 byl přijat zákon č. XIV, který stanovil trest smrti nejen za „podněcování vzpoury a pobuřování“ v armádě, ale i za účast na povstání „*doprovázených násilnostmi velkého rozsahu proti osobám*“. Zákon rozšířil pravomoci vojenských soudů i na civilní obyvatelstvo a umožnil jmenovat zvláštní komisaře oprávněné na místě vynášet a vykonávat tresty.²⁰⁵

Aby byly zmírněny důsledky tohoto zákona a aby nebyl využíván jako nástroj pomsty proti domorodému obyvatelstvu, vydal lord Charles Canning²⁰⁶ směrnici, která požadovala rozdílný přístup vůči těm účastníkům povstání, kteří pouze dezertovali, ale nedopustili se násilí. Ti měli být vyjmuti z pravomoci vojenských tribunálů a měl na ně být uplatněn princip presumpce nevinny,²⁰⁷ svou nevinu však museli sami dokázat. Tato směrnice se setkala s rozporuplnými názory. Předseda královské rady i sama královna Viktorie²⁰⁸ směrnici s nadšením přijali, avšak širší veřejnost byla nespokojena a volala po nemilosrdné politice pomsty.

Zlomovým bodem celého povstání bylo v září roku 1857 znovudobytí Dillí, které se stalo symbolem povstání a sídlem moci znovuobnoveného mughalského císařství, britskou armádou. Bývalý císař, který se stal symbolem povstání, byl zajat a souzen, jeho život byl ušetřen. Dobytí Dillí znamenalo pro vzbouřence velkou ránu, ale konflikty pokračovaly i nadále. Do Indie dále proudily posily britské armády a postupně tak byla vydobyta ovládaná území zpět.

---

²⁰² STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 720

²⁰³ sídlo divizního velitelství bengálské armády

²⁰⁴ svaté válce

²⁰⁵ taktéž

²⁰⁶ žil 14. prosince 1812 – 17. června 1862, byl britský státník

²⁰⁷ právní domněnka spočívající v tom, že je na obviněného v rámci trestního řízení nahlíženo jako na nevinného, pokud není pravomocně rozhodnuto o jeho vině

²⁰⁸ žila 24. května 1819 – 22. ledna 1901

V srpnu roku 1858 byl přijat zákon,²⁰⁹ dle kterého od 1. listopadu roku 1858 přešla veškerá území, která byla dosud spravovaná Britskou Východoindickou společností, včetně jejích smluvních závazků, finančních přínosů, dluhů, armády a soudní soustavy na Britskou Korunu. Orgány společnosti byly nahrazeny státním tajemníkem²¹⁰ pro Indii, který měl k dispozici patnáctičlenný poradní výbor. Z guvernéra společnosti se stal přímý představitel Koruny s titulem místokrál. Královna Viktorie převzetím vlády nad Indií přislíbila Indii náboženskou svobodu, vzdala se ambicí na dobývání dalšího území a zároveň nabídla udělení milosti všem povstalcům, kteří složí zbraně a v míru se vrátí do svých domovů, pokud se přímo nepodíleli na vraždění v době povstání.²¹¹

8. července 1959 byl po celé Indii oficiálně vyhlášen mír.

5.3. Konec vlády Britské Východoindické společnosti

Ke svému konci začala Britská Východoindická společnost směřovat již koncem 18. století, kdy v důsledku krize potřebovala finanční pomoc státu. Postupně se objevovaly problémy uvnitř vnitřní soustavy Společnosti, které měly za následek regulační opatření britské vlády, které vedly k postupné ztrátě pravomocí Britské Východoindické společnosti. Na základě vydaného Regulačního zákona²¹² z roku 1773 se Britská Východoindická společnost musela podrobit kontrole Koruny. Území Společnosti byla na základě tohoto zákona převedena na Britskou Korunu s tím, že si je Společnost může nadále ponechat v pronájmu.

Další ranou do nezávislosti Britské Východoindické společnosti bylo přijetí zákona o Indii, který rozděloval agendu Společnosti do dvou hlavních oblastí. Veškeré politické záležitosti byly svěřeny do rukou Koruny, obchod nadále zůstával v režii Společnosti. Roku 1813 Britská Východoindická společnost přišla o roky střežený monopol na obchod v Indii, kromě obchodu s čajem, roku 1833 přišla Společnost i o zbývající monopoly. Byť Společnost roku 1833 získala na dalších dvacet let

---

²⁰⁹ Act 22 & 23 Victoria c. 106

²¹⁰ ministrem

²¹¹ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 732

²¹² Regulating Bill

práva na politickou a administrativní autoritu v Indii, byla již plně v moci Britské Koruny.

Po vítězném konci Velkého Indického povstání v roce 1858 vstoupil dne 2. srpna v platnost Zákon pro lepší správu Indie.²¹³ Moc nad indickým územím byla Britské Východoindické společnosti odebrána a přešla na Britskou Korunu, Indie se tak stala oficiálně britskou korunní kolonií. Tento zákon však nepřinesl žádné zásadní změny a pouze de facto potvrzoval současný stav v Indii.

S ohledem na zřízení postu ministra pro Indii se tak záležitosti týkající se Indie staly součástí agendy Britské vlády a tím pádem i parlamentu.

Z legislativního hlediska se však Britský parlament po celou dobu koloniální éry Indie omezoval jen na úpravy základního konstitučního rámce, schvaloval zákony týkající se indické správy, jejích výkonných a zákonodárných rad a nakonec roku 1947 přijal zákon o nezávislosti Indie. Umožnil však vznik indických legislatur, kterým ponechal zbývající legislativní činnost.²¹⁴

Významnou skutečností byl i fakt, že se britská královna Viktorie stala indickou císařovnou. Neosobní vláda obchodní společnosti byla nahrazena symbolickou vrcholnou autoritou v podobě významné panovnice.

1. listopadu 1858 byla zveřejněna proklamace královny Viktorie, ve které se obracela na „*knížata, pohlaváry a národy Indie*“. Proklamace vyhlášovala amnestii pro účastníky povstání a obsahovala též královnin příslib, že „*bude respektovat práva, důstojnost a čest domorodých knížat jako svou vlastní*“. Proklamovala náboženskou toleranci a přihlásila se k principu „*svobodného a nestranného přijímání jejich poddaných jakékoliv rasy či vyznání*.“²¹⁵ Tato proklamace se stala symbolem nové éry.

5.4. Shrnutí kapitoly

Koncem osmnáctého století ovládala Britská Východoindická společnost většinu nejvýznamnějšího území na indickém subkontinentu a byla faktickým vládcem

---

²¹³ An Act for the Better Government of India

²¹⁴ STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9. str. 739

²¹⁵ citace tamtéž

Indie. Její moc však z důvodu rozkladu uvnitř společnosti upadala a Společnost se začala stávat čím dál tím více závislá na pomoci státu na úkor svých pravomocí.

Britské impérium se po vítězství nad Napoleonem Bonaparte začalo výrazně rozpínat, Velká Británie ovládla rozsáhlá území po celém světě a ukotvila tak své postavení světové velmoci.

Důsledky správy Britské Východoindické společnosti v Indii však měly spíše ničující vliv, došlo k úpadku do té doby významných území a vykořisťování místních obyvatel. Velká Británie, i přes nevoli ředitelů Společnosti zasáhla do náboženských a morálních hodnot domorodců, což společně s dalšími faktory mělo za následek vypuknutí Velkého Indického povstání.

Povstání Evropany natolik zaskočilo, že utrpěli několik významných ztrát, než se jim podařilo situaci v Indii opět stabilizovat. 8. července 1859 bylo vyhlášeno obnovení mírového stavu.

V srpnu roku 1858 byl přijat zákon, dle kterého od 1. listopadu roku 1858 přešla veškerá území, která byla dosud spravovaná Britskou Východoindickou společností na Britskou Korunu, Indie se tak stala oficiálně britskou korunní kolonií, královna Viktorie se stala indickou císařovnou a Britská Východoindická společnost právně zanikla k 1. lednu 1874.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo nejen popsat dobu trvání Britské Východoindické společnosti, od jejího vzniku, cestu k jejímu vrcholu, období krize, úpadku a její následný zánik, ale také analyzovat vliv především zákonodárné, výkonné a soudní moci na fungování správy jinou veřejnou mocí, nežli je stát. V závěru této práce se zaměřím na stručné vymezení okolností týkající se přeměny z akciové společnosti na imperátora a správce Indie. Byť se jedná o střípky historie, paralelu mocenských ambicí společnosti lze spatřovat i v současné době. Nebylo by jistě od věci se z mnoha okamžiků poučit a neopakovat chyby minulosti.

Období počátku námořních objevů lze považovat za zlom ve světových dějinách. Novověk novodobých dějin je datován rokem 1492, kdy významný mořeplavec Kryštof Kolumbus objevil nový kontinent. Doba novověku s sebou přinesla naději pro lepší časy po době temna, za kterou je považován evropský středověk. Zamořské objevy s sebou přinesly rozkvět obchodu a hospodářství, ale taktéž imperátorské ambice a nové přerozdělení světa.

První velmocí, která rozpoutala honbu za získáním nových obchodních příležitostí a území, se stalo Portugalsko, které zároveň otevřelo cestu k obchodu s Východem.

V době, kdy k indickému pobřeží poprvé doplul Vasco de Gama, vládli v Indii sultáni z Dillí, v polovině 16. století se vlády zmocnil rod Mughalů. Po rozpadu mughalského impéria se vláda na indickém území roztržila mezi jednotlivá knížata, čehož využila Britská Východoindická společnost a zmocnila se vlády.

K hlavním obchodním artiklům v Indii patřilo koření, převážně pepř a skořice, dále zázvor, rýže, drahé látky, kovy a později i opium. Obchod v Indii byl obchodem svobodným, bez různých cel a poplatků, to se však změnilo vlivem Evropanů, kteří začali prosazovat mocenské ambice a násilnou regulaci obchodní soustavy.

Roku 1602 byla založena první akciová společnost, Nizozemská Východoindická společnost, která se v budoucnu stala jedním z hlavních konkurentů společnosti britské. Roku 1619 byl mezi Britskou a Nizozemskou Východoindickou společností uzavřen mír, který vydržel po celou dobu trvání obou společností.

Úspěchy nizozemského obchodu s Východem byly hlavním stimulem k založení britské společnosti. Na konci roku 1600 podlehla královna Alžběta I. tlaku

obchodníků a dne 31. 12. 1600 vystavila chartu, která ustanovila Společnost londýnských obchodníků obchodujících ve Východních Indiích, známou jako Britská Východoindická společnost.

Britská Východoindická společnost byla založena převážně za účelem obchodu a zisku pro britský stát z výběru daní, od Koruny získala Společnost různá privilegia. Jedním z významných privilegií bylo udělení výjimky na vývoz cenných kovů ze země.

Mezi důležitá privilegia Britské Východoindické společnosti, která od britského státu obdržela, bylo posílení moci výkonné na území Indie. Posílena byla i soudní i trestní autorita guvernérů, anglické soudy se staly jen soudy v druhé instanci.

Nejvýznamnější boje byly svedeny s Francií. Vzájemné nepřátelství přetrvávalo jak v Asii, tak v Evropě a Americe. I na území Indie mezi sebou svedly několik bojů, které však vyústily v mír a po vypuknutí sedmileté války v Evropě byla dobyta poslední francouzská pevnost na území Bengálska. To vedlo k plné nadvládě Britské Východoindické společnosti.

Vliv Britské Východoindické společnosti v Indii byl znatelný. Po roce 1757 se stala správcem významného území v celé Indii, získala právo razit mince, jmenovat do úřadu úředníky, získala právo na vybírání daní a tím získala moc nad většinou území na indickém subkontinentu.

Ovládnutí Bengálska postavilo společnost z postavení obchodní společnosti do pozice faktického vládce rozsáhlého území. Společnost tímto byla zatažena do vnitřní politiky území a byla nyní zodpovědná za její ochranu. Velkým zlomem bylo roku 1765 získání dívání, práva na výběr daní.

Vidina zisku z výběru daní upoutala britský stát, vytvořila se tak nutnost formování vztahu mezi Britskou Východoindickou společností a britským státem. Společnost nemohla dosáhnout nezbytných reforem sama, musela o pomoc požádat britskou vládu.

S ohledem na své zkušenosti v ostatních částech britského impéria, zejména v Severní Americe, se britský stát rozhodl nepřijmout přímou odpovědnost, ale zasloužil se o přijetí reformních opatření, která měla opět zpevnit vnitřní strukturu Společnosti.

Jednalo se převážně o zákaz soukromého obchodu, poskytnutí vysokých platů významným zaměstnancům jako prevenci proti korupci, byla zlepšena správa justice, volebního orgánu a byla zvýšena kontrola nad činností Společnosti ze strany jmenovaného generálního guvernéra a malé výkonné rady.

V období, kdy Britská Východoindická společnost zažívala dobu hospodářského úpadku, rostly na indickém subkontinentu její mocenské ambice a snažila se rozšířit svou moc. Společně s právem na výběr daní vznikla společnosti povinnost správy a ochrany nad novými rozsáhlými územími. Vznikla celá řada daňových reforem. Reformy se dočkalo i soudnictví a obrané jednotky.

Důsledky správy Britské Východoindické společnosti v Indii však měly spíše ničující vliv, došlo k úpadku do té doby významných území a vykořisťování místních obyvatel. Velká Británie zasáhla do náboženských a morálních hodnot domorodců, což mělo společně s dalšími faktory za následek vypuknutí Velkého Indického povstání.

Povstání Evropany natolik zaskočilo, že utrpěli několik významných ztrát, než se jim podařilo situaci v Indii opět stabilizovat.

V srpnu roku 1858 byl přijat zákon, dle kterého od 1. listopadu přešla veškerá území, která byla dosud spravovaná Britskou Východoindickou společností na britskou Korunu, Indie se tak stala oficiálně britskou korunní kolonií, královna Viktorie se stala indickou císařovnou. Britská Východoindická společnost právně zanikla k 1. lednu 1874.

Historie Britské Východoindické společnosti, akciové společnosti, která se přetransformovala na mocnost, která plnila na území Indie funkci státu, je tématem poněkud opomíjeným. Za dlouhá léta svého působení však dokázala mnohem více než většina států.

RESUMÉ

As the topic of my thesis, I chose the „British East India Company“. This theme is very often used in adventure literature or film processing but still is completely unknown to many readers. The British East Indian Company, although founded to establish trade relations, has become a sovereign power with influence over a vast territory in the Indian subcontinent. Its actions influenced the development of several of today's states and contributed to the disintegration of the world into its current form. In this work, therefore, I try to describe the development of the British East India Company, the period of its greatest glory and the reasons that led to its eventual demise.

The aim of my thesis is to determine the factors on which the successful management of large areas is dependent and to outline to the reader that it could be mainly the correct formulation of legislation, but also the possibility of its enforcement, application, observance and possible sanctioning. The British East India Company has undergone many reforms during its operation, both as a joint-stock company model and as an Emperor and India manager. For the elaboration of this work, I used the analysis of technical texts and subsequent unification of the obtained information.

I divided my work into five parts, further divided into subchapters. At the beginning of my work, in chapter one, "History before the British East India Company", I try to outline to the readers the history of the naval superpowers that have contributed most to its creation and influenced the Company in some way.

The second chapter, entitled "The concept of the British East Indian Company itself, its origin and formation", discusses the legislation of the joint-stock company back in time and nowadays, it deals with the period of development and formation of company and also discusses the competition struggles with other companies of European powers.

I followed up on this topic with another chapter, which deals with the Company's operations and its subsequent necessary reformation. The third chapter deals with the period in which the British East India Company almost fell into decline. It describes the solution to the economic crisis, but also the breakdown of the internal

structure of the company, which resulted in the investigation of the company and the implementation of reform steps.

The fourth chapter, entitled "The Influence of the British East India Company", focuses on expanding the sphere of influence, depicting the major battles and conquest efforts of the British East India Company. Furthermore, the important territories, whose administration has achieved their struggles and became the main power and political force in the Indian subcontinent.

The last chapter of this thesis, "The termination of the East India Company and the establishment of the British Empire" discusses the events that emerged from the crisis of the British East India Company in 1772. and its possessions. These circumstances ultimately brought about the demise of the British East India Company and the devouring of India's administration by the British Empire, led by Queen Victoria.

The aim of this thesis was not only to describe the duration of the British East India Company, from its inception, the way to its peak, the period of crisis, bankruptcy and its subsequent disappearance, but also to analyze the influence of legislative, executive and judicial power of public power, different from the state. At the end of this work, I will focus on a brief definition of circumstances relating to the transition from a joint-stock company to the Emperor and Administrator of India. Although these are fragments of history, the parallel of the power ambitions of the company can be seen even nowadays. It would certainly be a good thing to learn from many moments for mistakes of the past to not be repeated.

The period of the onset of marinetime discoveries can be considered a turning point in world history. The modern era of modern history is dated back to 1492 when the great sailor Christopher Columbus discovered a new continent. The modern era brought hope for better times after the Dark Ages, which is considered the European Middle Ages. Overseas discoveries brought with it a flourishing trade and economy, but also imperial ambitions and redistribution of the world.

The first superpower to unleash the pursuit of new business opportunities and territories was Portugal, which also opened the way to trade with the East. At the time when Vasco de Gama first arrived on the Indian coast, the Sultans of Delhi ruled India, and in the mid-16th century the Mughal family took over the

government. After the collapse of the Mughal Empire, the government on Indian territory broke up among individual princes, which was used by the British East Indian Company and seized the government.

The main commercial items in India were spices, mainly pepper and cinnamon, ginger, rice, precious substances, metals and later also opium. Trade in India was a free trade, without various tariffs and fees, but this changed with the influence of Europeans who began to push for power ambitions and forcible regulation of the trading system.

In 1602, the first joint-stock company, the Dutch East India Company, was established, which in the future became one of the main competitors of the British company. In 1619, a peace was concluded between the British and Dutch East Indian Company, which lasted for the duration of both companies.

The success of Dutch trade with the East was the main stimulus for establishing a British company. At the end of 1600, Queen Elizabeth I. succumbed to the pressure of merchants and on December 31, 1600, she drew up a charter establishing the Company of London Merchants trading in the East Indies, known as the British East India Company.

The British East India Company was established mainly for the purpose of trade and profit for the British State in the collection of taxes, and the Company received various privileges from the Crown. One of the major privileges was to grant an exemption for the export of precious metals from the country.

Among the important privileges of the British East Indian Society, which it received from the British state, was to strengthen the executive power in India. Governor's judicial and criminal authority were also strengthened, with English courts becoming only second instance courts.

The most important fights were fought with France. Mutual hostility persisted in Asia, Europe and America. Even in the territory of India, they fought among themselves, which resulted in peace, and after the outbreak of the seven-year war in Europe was conquered the last French fort in the territory of Bengal. This led to the full domination of the British East India Company.

The influence of the British East India Company in India was noticeable. After 1757, they became an administrator of a significant territory throughout India, acquiring the right to mint coins, appointing officials, acquiring the right to collect taxes, thereby gaining power over most of the territory of the Indian subcontinent.

The domination of Bengal put the company from the position of a trading company into the position of a de facto ruler of a vast territory. That drawn the company into the internal policy of the territory and was now responsible for its protection. The big turning point was in 1765 the acquisition of viewing, the right to collect taxes.

The prospect of tax revenue attracted the British state, creating the necessity of forming a relationship between the British East India Company and the British State. The company could not achieve the necessary reforms on its own; it had to ask the British Government for help.

Given its experience in other parts of the British Empire, especially in North America, the British State decided not to take direct responsibility but was instrumental in adopting reform measures to reinvigorate the internal fabric of the company.

This was largely a ban on private trade, the provision of high salaries to important employees to prevent corruption, improved administration of the judiciary, the electoral authority, and increased control over the company's activities by the appointed governor-general and the small executive board.

At a time when the British East India Company was experiencing a period of economic decline, its power ambitions grew on the Indian subcontinent and sought to expand its power. Together with the right to levy taxes, the company was obliged to manage and protect itself over new large areas. A number of tax reforms have emerged. judiciary and defense units have also been reformed.

However, the consequences of the administration of the British East India Company in India had a rather devastating influence, with the decline of previously significant territories and the exploitation of local people. Great Britain intervened in the religious and moral values of the natives, which, along with other factors, resulted in the outbreak of the Great Indian Uprising.

The insurgency was so started by Europeans that they suffered several significant losses before they managed to stabilize the situation in India.

In August 1858, a law was passed according to which started from 1st November, all territories that had been administered by the British East India Company to the British Crown passed, thus India became the British Crown Colony, Queen Victoria became the Empress of India. The British East Indian Society ceased to exist on January 1, 1874.

The history of the British East Indian Company, a joint-stock company that has transformed itself into a power that has been a state in India, is somewhat neglected. Over the years, however, it has done much more than most of the states.

Literatura

BAIROCH, Paul. *Economics and world history: myths and paradoxes.* Chicago: University of Chicago Press, 1993. ISBN 0226034623.

BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin).* 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-282-0.

BIRMINGHAM, David. *A concise history of Portugal.* 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0521536863.

BOWEN, H. V. *Revenue and reform: the Indian problem in British politics, 1757-1773.* New York: Cambridge University Press, 1991. ISBN 0521403162.

COLVIN, John. *Rozhodující bitvy: 21 klíčových pozemních a námořních střetnutí od roku 480 př. n. l. do roku 1943.* Přeložil Blanka BRABCOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-388-4.

DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-961-8.

FARRINGTON, Anthony. *Trading places: the East India Company and Asia 1600-1834.* London: British Library, 2002. ISBN 9780712347563.

FERGUSON, Niall. *Britské impérium: cesta k modernímu světu.* V českém jazyce vydání druhé. Přeložil Rudolf CHALUPSKÝ. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-2010-3.

GARDNER, Brian. *The East India Company: a history.* [1st American ed.]. New York: McCall Pub. Co, 1971. ISBN 0841501246.

HORST, Han van der. *Dějiny Nizozemska.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 80-7106-487-4.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-525-3.

CHAUDHURI, K. N. *The English East India Company: the study of an early joint-stock company, 1600 – 1640.* New York: Reprints of Economic Classics, 1965.

JOHNSON, Gordon, C. A. BAYLY a John F. RICHARDS. *The new Cambridge history of India.* New York: Cambridge University Press, 2006.

KEITH, Arthur Berriedale. *A constitutional history of India, 1600 – 1935.* 2d ed., rev. and enl. New York: Barnes & Noble, 1969.

KENNEDY, James C. *A concise history of the Netherlands.* New York, NY: Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-0521699174.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-7106-164-6.

KRÁSA, Miloslav, Dagmar MARKOVÁ a Dušan ZBAVITEL. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku.* Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 8070212160.

LAWSON, Philip. *The East India Company: a history.* New York: Longman, 1993. Studies in modern history (Longman (Firm)). ISBN 978-0582073852.

MORGAN, Kenneth O., Martin KOVÁŘ a Josef POLIŠENSKÝ. *Dějiny Británie.* 2., dopl. vyd. Přeložil Ivo ŠMOLDAS. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-432-9.

ROZEHNAL, Aleš. *Obchodní právo.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Právní učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-524-1.

SCHELLE, Karel. *Právní dějiny.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-043-7.

SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů.* Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Přeložil Vladimír IRGL. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4.

SPEAR, Percival. *A history of India: from the sixteenth century to the twentieth century.* Repr. with rev. London: Penguin Books, 1978. Pelican Books. ISBN 0-14-020770-8.

STANĚK, Karel. Soupeření Portugalců a Nizozemců o monopol v obchodu s kořením, 1601–1669. *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 2011, 22 (7-8), s. 146-155. ISSN 1210-6097.

STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie.* Vyd. 1., dopl. [i.e. 2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-630-9.

WANNER, Michal. *Zrození impéria: Východoindická společnost a britský stát (1600–1773)*. Praha: Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-21-7.

Právní prameny

Zákon č. 90/2012 Sb. *Zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)*

Zákon č. 89/2012 Sb. *Občanský zákoník*

Články

WANNER, Michal. Cesty anglických kupců do Ruska a Persie. *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*. Praha: Vydavatelství Neptun DeskTopPublishing, 1992, **3**(9), 250-255. ISSN 1210-6097.

WANNER, Michal. Říše koření, kalika a čaje: dvě století Nizozemské východoindické společnosti. *Historický obzor*, 2002, 13 (11/12), s. 242-253. ISSN 1210-6097.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa Světa.....	8
Obrázek 2: Tabulka o počtu obyvatel v Anglii.....	17
Obrázek 3: Vlajky Britské Východoindické společnosti a jejich vývoj	31

Seznam příloh

Příloha 1: autorská fotografie Torre de Belém	80
Příloha 2: autorské fotografie Mysu Dobré naděje	81
Příloha 3: znak Britské Východoindické společnosti	83
Příloha 4: seznam generálních guvernérů Britské Východoindické společnosti	84
Příloha 5: králové a královny Anglie a Velké Británie za dob existence Britské Východoindické společnosti	88

Příloha 1: autorská fotografie Torre de Belém

Torre de Belém, opevněná věž, vystavěná v roce 1515 v portugalském hlavním městě, Lisabonu, vystavěná na místě odkud se námořníci vydávali vstříc objevným plavbám. Věž je jedním z památníků portugalského velmocenského postavení během období velkých námořních objevů na přelomu 15. a 16. století.

Zdroj: autorská fotografie

Příloha 2: autorské fotografie mysu Dobré naděje

Mys Dobré naděje je pevninský výběžek v Jihoafrické republice, který sehrál významnou roli v historii koloniálních výprav. Roku 1488 byl obeplut prvním Evropanem, významným portugalským mořeplavcem Bortolomeo Diasem. Své pojmenování mys Dobré naděje získal od portugalského krále Jana II, protože byl bodem, který otevíral cestu na Východ.

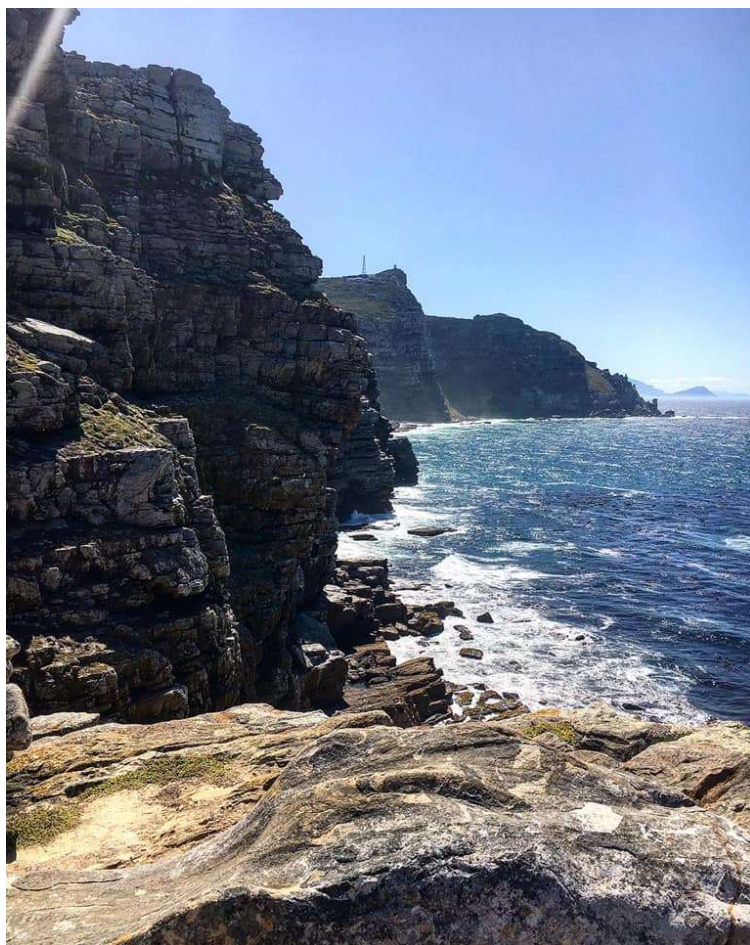
Důležitým místem byl mys Dobré naděje i pro nizozemské mořeplavce, kteří si nedaleko od něj zřídili zásobovací tábor pro Nizozemskou Východoindickou společnost, ze kterého vzniklo Kapské Město. Roku 1806 byl mys obsazen Velkou Británií.

Autorská fotografie mysu Dobré naděje č. 1

Tato autorská fotografie vznikla výhradně pro účely této diplomové práce.

Autorská fotografie mysu Dobré naděje č. 2

Příloha 3: znak Britské Východoindické společnosti²¹⁶

Motto na znaku společnosti: Auspicio Regis et Senatus Angliae

„Ve jménu Anglického krále a parlamentu.“

²¹⁶ Wikipedia contributors. (2020, April 9). East India Company. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 08:37, April 14, 2020, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=East_India_Company&oldid=949989823

Příloha 4: seznam generálních guvernérů Britské Východoindické společnosti

Portrét	Jméno	Funkční období	
	(narození–smrt)		
	Warren Hastings (1732–1818)	20. října 1773	8. února 1785
	John Macpherson (1745–1821)	8. února 1785	12. února 1786
	Charles Cornwallis (1738–1805)	12. září 1786	28. října 1793
		30. července 1805	5. října 1805
	John Shore (1751–1834)	28. října 1793	18. března 1798
	Alured Clarke (1744–1832)	18. března 1798	18. května 1798

	Richard Wellesley (1760–1842)	18. května 1798	30. července 1805
	Sir George Barlow (1762–1847)	10. října 1805	31. července 1807
	Gilbert Elliot-Murray-Kynynmound (1751–1814)	31. července 1807	4. října 1813
	Francis Rawdon-Hastings (1754–1826)	4. října 1813	9. ledna 1823
	John Adam (1779–1825)	9. ledna 1823	1. srpna 1823
	William Pitt Amherst (1773–1857)	1. srpna 1823	13. března 1828

	William Butterworth Bayley (1782–1860)	13. března 1828	4. července 1828
	Lord William Bentinck (1774–1839)	4. července 1828	20. března 1835
	Charles Theophilus Metcalfe (1785–1846)	20. března 1835	4. března 1836
	George Eden (1784–1849)	4. března 1836	28. února 1842
	Edward Law (1790–1871)	28. února 1842	Červen 1844
	William Wilberforce Bird (1784–1857)	Červen 1844	23. července 1844

	Henry Hardinge (1785–1856)	23. července 1844	12. ledna 1848
	James Andrew Broun-Ramsay (1812–1860)	12. ledna 1848	28. února 1856
	Charles John Canning (1812–1862)	28. února 1856 1. listopadu 1858	31. října 1858 21. března 1862

Příloha 5: králové a královny Anglie a Velké Británie za dob existence Britské Východoindické společnosti

Portrét	Období vlády	Jméno panovníka	Narození-úmrť
	1558 – 1603	Alžběta I.	(1533 – 1603)
	1603 – 1625	Jakub I.	(1566 – 1625)
	1625 – 1649	Karel I.	(1600 – 1649)
	1649 – 1660	na přechodnou dobu protektorát a republika v rukou Olivera Cromwella	-

	1660 – 1685	Karel II.	(1630 – 1685)
	1685 – 1688	Jakub II.	(1633 – 1701)
	1689 – 1694	Marie II.	(1662 – 1694)
	1689 – 1702	Vilém III. Oranžský	(1650 – 1702)
	1702 – 1714	Anna	(1665 – 1714)

	1714 - 1727	Jiří I.	(1660 - 1727)
	1727 - 1760	Jiří II.	(1683 - 1760)
	1760 - 1820	Jiří III.	(1738 - 1820)
	1820 - 1830	Jiří IV.	(1762 - 1830)
	1830 - 1837	Vilém IV.	(1765 - 1837)
	1837 - 1901	Viktorie	(1819 - 1901)